

Anny-Marie Myklebust

"Henne kunde ikke engang djevelen greie med"

En analyse av kvinneroller i norske og samiske
eventyr

November 2020

Kunnskap for en bedre verden

"Henne kunde ikke engang djevelen greie med"

En analyse av kvinneroller i norske og samiske eventyr

Anny-Marie Myklebust

Lektor i nordisk språk

Innlevert: November 2020

Hovedveileder: Gerd Karin Omdal

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Institutt for språk og litteratur

Sammendrag

Denne oppgaven tar utgangspunkt i et utvalg norske og samiske folkeeventyr. Disse eventyrene blir analysert ved hjelp av en analysemodell laget på bakgrunn av Greimas og Propps analysemodeller, samt feministisk teori med bakgrunn i Bryld og Lykke samt Gilbert og Gubars teorier. På bakgrunn av disse analysene og teoriene undersøker oppgaven hvilke roller kvinnene har i de ulike eventyrene og hvordan disse rollene kommer til uttrykk.

Takk til

Mamma og pappa – for eventyrstundene på sengekanten og for lærdommen om at kvinner er sterke

Gerd Karin Omdal – for god veiledning i en krevende mastertid

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	1
INNLEDNING	4
DEFINISJON AV ANALYSEOBJEKTET.....	4
AVGRENSNING AV ANALYSEMATERIALET.....	6
PROBLEMSTILLING	7
ANALYSEMETODER	8
FORSKNINGSTRADISJON.....	8
PROBLEMET MED AKTANTMODELLEN.....	5
HELTEROLLEN.....	9
MIN DEFINISJON AV HELTEROLLEN.....	14
DEN NYE ANALYSEMODELLEN / METODE	15
ANALYSER	19
BRØDRENE SOM VILLE FINNE SEG KJÆRESTER	20
STÁLLU LURES AV EN PIKE / STALLO SOM FRIER	22
ASKEPOTT	24
PIKEN SOM HOPPET I VANNET OG BLEV TIL EN GULLAND	26
MANDDATTEREN OG KJÆRRINGDATTEREN	28
DE TRE KONGSDØTRENE I BERGET DET BLÅ	29
RISEN SOM IKKE HADDE NOE HJERTE PÅ SEG	33
GUTTEN SOM VILLE FRI TIL DATTERA TIL MOR I KROKEN	34
SKJEMTEEVENTYR	36
MED EN SLEM KVINNE HOLDER IKKE ENGANG DJEVELEN UT	36
DUMME MENN OG TROLL TIL KJERRINGER	38
DISKUSJON	39
KVINNER SOM MONSTRE OG ENGLER.....	40
KVINNER SOM OBJEKTER.....	43
STERKE KVINNELIGE BIROLLER.....	44
KVINNELIGE HELTER.....	46
AVSLUTNING	48
RELEVANS FOR LEKTORYRKET	54
PRIMÆRLITTERATUR	55
SEKUNDÆRLITTERATUR	56
LITTERATUR TIL RELEVANS FOR LEKTORYRKET	57
VEDLEGG	58

Innledning

Folkeeventyr har alltid vært en stor del av hvordan vi formidler norsk kultur til kommende generasjoner, både gjennom undervisning og underholdning. Norge har en rik samling av folkeeventyr, både fra den samiske og den norske delen av befolkningen. Det er denne samlingen av eventyr jeg skal ta utgangspunkt i til denne oppgaven for å kunne svare på problemstillingen: Hvordan presenterer samiske og norske eventyr kvinneroller? Jeg skal se på hvordan kvinner blir presentert i fem samiske og fem norske eventyr. På bakgrunn av disse analysene vil jeg se hvordan ulike kvinneskikkelser fremstilles i de ulike eventyrene.

Definisjon av analyseobjektet

Eventyr blir av Olav Solberg i *Inn i eventyret* definert som ”ei fiktiv forteljing som er både realistisk og fantastisk, som vender seg til voksne så vell som til barn – og som seier noko om korleis menneskelivet kan levas.”¹

Ørnulf Hodne definerer i *Det norske folkeeventyret* eventyret slik: «Et ekte folkeeventyr er en internasjonal prosafortelling av ukjent opprinnelse. Den har et overnaturlig og fantastisk innhold som har blitt muntlig – og skriftlig – overlevert i en rekke varianter innenfor en folkelig fortellertradisjon som omfattet både barn og voksne».²

Knut Liestøl definerer eventyr slik i innledningen til *Norsk Folkedikting*: ”Med folkeeventyret plar ein meina ei oppdikta, fri og fantasifylt forteljing som har levd i folkeminne frå ætt til ætt. Eventyret vert fortalt for moro og gjer ikkje krav til å bli trutt. Det inneheld gjerne overnaturlige og underfulle drag (...); eventyret er oftast ikkje knytt til nokon viss stad eller noka viss tid.”³

Vi ser altså at det er ulike definisjoner av hva folkeeventyret er eller ikke er, men at noen felles punkter går igjen, nemlig fiksjonen og mangelen på forfatter. Flere av forfatterne poengterer også at innenfor disse definisjonene, vil ikke kunsteventyrene og andre konstruerte

---

¹ Solberg, 2007, s. 13

² Hodne, 1998, s. 9

³ Liestøl, 1960, s. 11.

eventyr passe inn, bare folkeeventyret med dennes tilknytning til det muntlige og spontane. Vi ser at Solbergs definisjon bli noe vid, da både kunsteventyr, fabelprosa og annen konstruert litteratur kan falle innenfor hans definisjon. Dette er ikke den definisjonen jeg vil benytte meg av i denne oppgaven, jeg vil heller lene meg på Liestøl og Hodne sine definisjoner. Det er noe omdiskutert om eventyret bare ble fortalt for moro-skyld slik Liestøl påstår, men det er uansett et element av fortellertradisjonen, og eventyrene gjør ikke krav på å bli trodd, slik Liestøl sier. Disse definisjonene legger altså noen krav til grunn, fiksjonen, mangelen på steds- og tidstilhørighet, og roten i den muntlige fortellertradisjonen. Jeg vil i denne oppgaven bare omtale folkeeventyr som analyseobjekt, og vil derfor bruke både begrepet folkeeventyr og bare eventyr gjennom oppgaven.

Folkeeventyr blir vanligvis sortert gjennom AT-systemet, laget av Antti Aarne og Stith Thompson i *The Types of the Folktale* (1961). Systemet deler eventyrene i ulike kategorier basert på fortelling- og handlingsmotivene i eventyret.⁴ Det er i hovedsak åtte hovedkategorier hos Aarne og Thompson: dyreeventyr, undereventyr, legendeeventyr, novelleeventyr, eventyr om gutten og det dumme trollet, skjemteeventyr, ramse- og regleeventyr samt uklassifiserte eventyr.

Ellers blir folkeeventyrene tradisjonelt ofte inndelt i fem kategorier: dyreeventyr, vanlige eventyr (som inneholder undergruppene undereventyr, legendeeventyr, novelleeventyr og eventyr om det dumme trollet), skjemteeventyr og komiske fortellinger, ramse- og regleeventyr og til sist, erotiske eventyr også kalt *narrationes lubricae*⁵. Det er denne inndelingen jeg vil benytte i denne oppgaven, men jeg vil også henvise til AT-systemet der de norske eventyrene er klassifisert. Eventyrene som blir presentert i oppgaven tilhører undereventyr (vanlige eventyr) og eventyr om ekteskap (skjemteeventyr).

Undereventyr (2A) er en underklasse av vanlige eventyr og defineres av at de er relativt lange samt at de inneholder trekk fra både en virkelighetsilluderende og en fantastisk verden. Trekkene fra den fantastiske verdenen representeres ofte ved drager, troll e.l.⁶

---

⁴ Solberg, 2007, s. 23

⁵ Solberg, 2007, s. 23-26

⁶ Solberg, 2007, s. 23

Eventyr om ekteskap (3B) er en underklasse av skjemteeventyr og defineres av at minst en av de to i ekteskapet ikke er spesielt smart. Dessuten er det et viktig poeng at handlingen baserer seg rundt kranling og uvennskap mellom de to.⁷

Jeg vil altså i denne oppgaven benytte meg av den siste inndelingen av eventyrene og vil støtte meg på de fellesnevnerne vi finner i eventyrdefinisjonene over. Eventyr er fortellinger med overnaturlige elementer fortalt gjennom en muntlig folketradisjon.

Avgrensning av analyse materialet

Norske og samiske eventyr er jo en stor samling å skulle behandle på 60 sider. Derfor har jeg behov for å avgrense oppgaven til noe mer konkret. Jeg har derfor gjort et uvalgt på 5 norske og 5 samiske eventyr jeg tar utgangspunkt i for analysen. Eventyrene er som følger:

Norske eventyr ⁸	Samiske eventyr	Kategorisering
Gutten som ville fri til dattera til mor i kroken	Askepott	AT402 – 2A / 2A
Dumme menn og troll til kjerringer	Stállu lures av en pike / Stallo som frier	AT1406 – 3B / 2A
Manddatteren og kjærringdatteren	Med en slem kone holder ikke en gang djevelen ut	AT480 / AT403B– 2A / 3B
Risen som ikke hadde noe hjerte på seg	Piken som hoppet i vannet og ble en gulland	AT302 - 2A / 2A
De tre kongsdøtrene i berget det blå	Brødrene som ville finne kjæresten	AT301 – 2A / 2A

⁷ Solberg, 2007, s. 25

⁸ AT-numrene er hentet fra oversikten i UiOs eventyrsamling.

De samiske eventyrene er hentet fra Just Qvigstads⁹ innsamlinger utført fra 1870-tallet i Varanger, Lyngen, Troms og Finnmark¹⁰. De norske eventyrene er hentet fra Asbjørnsen og Moes utgave av *Norske Eventyr* fra 1843 og 1844 samt Asbjørnsens utgaver av *Norske Folke-Eventyr* fra 1871 og *Eventyrbog for barn: norske folkeeventyr I* fra 1887. Eventyrene til Qvigstad ble utgitt i samlingene *Lappiske eventyr og sagn* i 1927-1929. Dette gir meg et ikke alt for stort tidsspenn mellom Asbjørnsen og Moe sine innsamlinger og Qvigstads innsamling. Jeg har valgt disse utgivelsene av samiske eventyr fordi dette er en av de tidligste innsamlingene som er gjort i området og samlet i en utgivelse¹¹. Dette er også en utgave der det er kort vei fra kilder til tekst, da det er Qvigstad selv som har oversatt, samlet inn og skrevet ned eventyrene i stor grad¹².

Grunnen til at jeg har valgt akkurat disse eventyrene er at dette er eventyr som viser fram ulike kvinner i ulike roller i samfunnet. I disse eventyrene er det kvinner som helter, kvinner som fattige, kvinner som prinsesser og prestedøtre, kvinner som har biroller og kvinner som er statister. Eventyrene viser kvinnes ulike funksjoner i fortellingen, sterke kvinner og svake kvinner samtidig som eventyrene er sammenlignbare i handlingsmønster slik at det er enkelt å se likhetene i de ulike fortellingene. Bakgrunnen for utvalget er at jeg ved prosjektets begynnelse leste ca. 100 eventyr, både fra Asbjørnsen og Moes samlinger samt Just Qvigstads. Dette gir meg god innsikt til å velge eventyr som viser fram ulike kvinneroller og som har typiske handlingsmønstre der kvinner er nevnt.

Eventyrene jeg skal analysere i oppgaven er de nedskrevne versjonene av eventyrene jeg har valgt og denne oppgaven vil derfor bare kunne si noe om disse, ikke om den muntlige tradisjonen eventyrene stammer fra.

Problemstilling

Opgavens prosjekt er å gjennom analyse kunne si noe om kvinnes roller i de utvalgte eventyrene. Målsetningen er å kunne si noe om kvinnerollene i norske og samiske eventyr

---

⁹ Just Qvigstad (1853-1957) er en norsk filolog og teolog oppvokst i Lyngen i Troms. Qvigstad er i hovedsak kjent for sitt arbeid med forskning på det samiske språk og kultur samt hans innsamling av samisk fortellertradisjon. (Pollan, 2005, s. 26)

¹⁰ Qvigstad, 1927, s. 1-3 i Forordet.

¹¹ Pollan, 2005, s. 26

¹² Pollan, 2005, s. 34-35

med bakgrunn i de utvalgte eventyrene, og om hvilke eventuelle forskjeller og likheter det er mellom disse. Oppgavens problemstilling blir konkret dermed ”Hvilke kvinneroller finnes i de utvalgte norske og samiske eventyrene?”.

For å kunne si noe om kjønnsrollemønstrene i eventyrene er det behov for teori om kjønnsroller og eventyranalyser i bunn. Jeg vil derfor gjennom teoridelen nå presentere relevant teori om disse to emnene.

Analysemetoder

Denne teoridelen skal bestå av to ulike deler som tar for seg forskning og teori innenfor tematikken til oppgaven. Første del vil ta for seg ulike analysemetoder som brukes i dag og som har vært i bruk tidligere på eventyr, og hvilke styrker og svakheter disse metodene har. Dette kan vi se på som bakgrunn for analysemodellen jeg skal bruke, som blir presentert i neste kapittel. Andre del av teorien tar for seg konseptet helt og heltinne, der vi ser litt på hva som inngår i dette begrepet, jeg vil også presentere min egen definisjon av helte-begrepet. Her vil jeg også presentere noe feministisk teori som er bakgrunnen for diskusjonen rundt kvinneroller vi vil møte senere i oppgaven. Vi starter som sagt med de tidligere forskningstradisjonene, der jeg vil gå kronologisk til verks, da de nyere teoriene i stor grad støtter seg på de eldre.

Forskningstradisjon

Vladimir Propp

Vladimir Propp argumenterte i sin bok *Morphology of the Folktale* fra 1958 for at man, om man skulle kunne gjøre forskningen på eventyrene til en vitenskap, måtte man kunne klassifisere eventyrene, slik f.eks. Carl von Linné gjorde med dyrene¹³. Han er enig i den eksisterende inndelingen av eventyrene i tre grupper: dyreeventyr, skjemteeventyr og egentlige eventyr¹⁴, men mente dette ikke var tilstrekkelig for at det skulle være en

---

¹³ Propp, 1958, s. 5

¹⁴ Oversettelse hentet fra: Engelstad, 1976, s. 20

vitenskapelig metode.¹⁵ Han lanserte derfor sin helt egen klassifisering, som i ettertid har blitt stående som en bauta i eventyrforskningen. Jeg vil her presentere kort hovedtrekkene i denne teorien, da den er så grunnleggende for den videre forskningen som har blitt gjort på eventyr.

Han lagde en klassifisering av de vanlige eventyrene (fairy tales), basert på inndelingen til Aarne¹⁶. ”We are undertaking a comparison we shall sort out the component parts of fairy tales pursuing particular methods; (...).”¹⁷ Propp baserer seg altså på de ulike bestanddelene i eventyrene og lager klassifiseringene sine etter hvordan disse delene blir brukt. Hver funksjon i eventyret har et nummer og disse nummerrekkene blir klassifiseringsverktøyet når man ser på eventyrene.

Propps mål er altså å kunne lage en samling som viser eventyrenes morfologi, deres byggesteiner. Han gjør dette ved å finne ulike funksjoner i eventyrene og inndele eventyrene etter disse¹⁸. Dette fordi funksjonene i eventyrene er stabile, uansett hvem som forteller dem og dermed hvordan hovedpersoner, hjelpere og ting kan endre seg. Det er også et begrenset sett med funksjoner vi kan observere i eventyrene, noe som gir oss en håndterlig mengde data¹⁹. Rekkefølgen av disse funksjonene kommer også alltid i en bestemt rekkefølge. Funksjoner hos Propp er handlinger som blir utført av personer i eventyrene, f.eks.: ”Et familiemedlem forlater hjemmet”²⁰. Jeg vil i denne oppgaven benytte de norske oversettelsene laget av Irene Engelstad i hennes bok *Fortellingens mønstre, En strukturell analyse av norske folkeeventyr*²¹. Funksjonene ligger som vedlegg 1 i oppgaven.

Funksjonene blir utført av syv dramatis personae, eller rollefigurer som vi kan si på norsk. Dette er ikke det samme som personer i eventyret, da en rollefigur kan bestå av to personer (to onde stesøstre er en rollefigur, de har bare en funksjon i eventyret). Rollefigurene har tilhørende handlingsfelter i eventyrene, områder der de fungerer som samsvarer med funksjonene til Propp. De ulike rollefigurene har ulike steder de opptrer i eventyrene (f.eks. så er antagonistens sine handlingsfelt A, H og Pr) der de skal opptre, men rollefigurene kan være

---

¹⁵ Propp, 1958, s. 5

¹⁶ Propp, 1958, s.18

¹⁷ Propp, 1958, s. 18

¹⁸ Propp, 1958, s. 19

¹⁹ Propp, 1958, s. 20

²⁰ Propp, 1958, s. 20

²¹ Engelstad, 1976, s. 20-22

veldig ulike figurer fra eventyr til eventyr. F.eks. kan antagonisten være et troll i ett eventyr og et menneske i neste.^{22 23}. De syv rollefigurene er som følger:

1. Antagonisten
2. Giveren
3. Hjelperen
4. Prinsessen
5. Avsenderen
6. Helten
7. Den falske helten

Funksjonsanalysen til Propp er den grunnleggende analysemodellen som all eventyrforskning etter dette har blitt basert på. Mange kjente forskere har tatt utgangspunkt i Propps teori og bygget videre på denne for å kunne forske på ulike aspekter ved eventyrene som Propps teorier ikke tar for seg. En av disse teoretikerne var Algirdas Julien Greimas.

Greimas

Algirdas Julien Greimas har laget den berømte aktantmodellen. I hans bok *Strukturell Semantikk* fra 1974 presenterer han modellen som er utgangspunktet for denne oppgaven og eventyrmodellen jeg skal bruke, nemlig aktantmodellen. Modellen består av tre ulike plan som er uavhengige av hverandre. Disse tre planene er som følger:

Kommunikasjonsaksen, har som funksjon å framheve kommunikasjonen i eventyret²⁴

Prosjektaksen, viser fram forholdet mellom subjektet og objektet, den viser fram hva subjektet ønsker (objektet)²⁵.

---

²² Propp, 1958, s. 26

²³ Propp, 1958, s. 76

²⁴ Greimas, 1974, s. 283

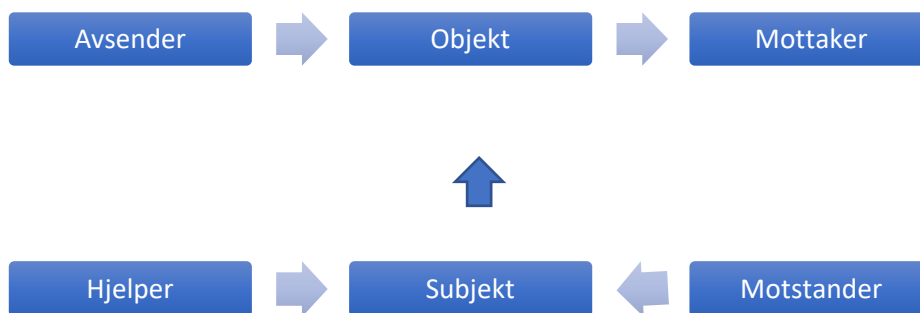
²⁵ Greimas, 1974, s. 282

Konfliktaksen, synliggjør kampen i eventyret, setter opp de ulike rollene²⁶.

Greimas setter så sammen disse tre aksene eller planene i en modell som kalles aktantmodellen.

En aktant/funksjon kan fylles av flere personer samtidig, f.eks. er det ofte mange hjelpere i de norske folkeeventyrene. Flere funksjoner kan også fylles av samme rolle i eventyret, f.eks. kan prinsessen både være objektet og hjelperen. Om en rolle fyller flere funksjoner/aktanter i modellen kaller Greimas dette for en erkeaktant²⁷. Når man fyller ut modellen skal man alltid ta utgangspunkt i subjektet og jobbe ut fra dette. Derfor er hvordan du definerer subjektet det aller viktigste i Greimas sin analyse²⁸.

«Hvis det forholder sig således, så er de to mikrounivers (...) i stand til at producere beretninger, hvor stræben vil blive manifesteret i sin på én gang praktiske og mystiske forn «søgen».»²⁹ Grunnlaget for å finne subjektet er altså at rollen søker etter noe, og at den oppfyller de tre forutsetningene ville, vite og kunne. Den må altså ville finne objektet, den må ha kunnskap og den må ha evne til å overkomme de utfordringene som står for tur. Objektet

---

²⁶ Greimas, 1974, s. 285

²⁷ Greimas, 1974, s. 292

²⁸ Greimas, 1974, s. 287

²⁹ Greimas, 1974, s. 282

blir definert ut fra at det er dette subjektet begjærer å skaffe seg, og slik dannes forholdet mellom de to.

Problemet med aktantmodellen

Flere kritikere har poengtert ulike problemer i sammenheng med arbeidet med aktantmodellen. I denne oppgaven har jeg valgt å spesielt lene meg på Mette Bryld og Nina Lykke sin kritikk fra artikkelen ”Kan kvindeligheds historie fortelles? Om fortællerteori, folkeeventyr og kvindeæstetik” skrevet i 1985. Deres fokus på kvinnenens rolle i eventyrene er spesielt relevant for min oppgave. Jeg presenterer også noe av Johan Bjerkems kritikk fra masteroppgaven «Kjønnsrollene i trønderske undereventyr» fra 1996 da det er hans analysemodell jeg skal benytte senere i oppgaven.

Bryld og Lykke

Bryld og Lykke er en del av den feministiske marxistiske forskningstradisjonen som etablerte seg på 1960-tallet. De skrev en gjennomgående kritikk av Greimas og Propps teorier da de mente Greimas og Propp var fanget i en patriarkalskfetisjisme som preget samfunnet i samtiden³⁰.

«Det betyr, at vi ikke kan slå os til tåls med at analysere kvindelitteraturens tematiseringer af kvindeligheds herskende udfoldelsesbetingelser (eller snarere mangelen på samme) med modeller, der er udviklet med den patriarkalsk formede mandighets universer som paradigme.»³¹

Med dette mener de at modellene ubevist overførte patriarkalske verdier fra samfunnet inn i eventyrene. De mente at man ikke kunne benytte modellene i analyse, da de ville overføre den patriarkalske holdningen som samfunnet var bærer av inn i eventyrene på en måte som kanskje ikke allerede var til stede³². Dette fordi de gjorde kvinnen i eventyret, som ofte blir tillagt objektsfunksjonen i Greimas sin modell, til passive ting i stedet for aktive aktører i eventyret. Dette gir en degradering av kvinnene og deres funksjoner. Dermed mener Bryld og

---

³⁰ Bryld og Lykke, 1985, s. 114

³¹ Bryld og Lykke, 1985, s. 114

³² Bryld og Lykke, 1985, s. 114

Lykke at modellene sier like mye om samfunnet Greimas og Propp levde i som det sier om eventyrene³³.

De er likevel mer positive til Propp enn de er til Greimas, da Greimas har tatt vekk Propps heltetype, den ofrende helten, som i følge Bryld og Lykke er den som oftest er en kvinne³⁴. De påpeker at gjennom prosjektaksen til Greimas mister han kvinner i helteroller som ikke er aktive, men lidende i sin funksjon. De viser til eksemplet om eventyret om Tornerose. Det er Tornerose som bærer handlingen i eventyret, det er hun eventyret er sentrert rundt og kalt opp etter. Om du bruker aktantmodellen til Greimas er det likevel prinsen som ender opp med å være helten, enda han ikke ankommer eventyret før helt på slutten³⁵. Helterollen til Tornerose kommer dermed ikke fram gjennom modellen til Greimas. De mener at helten er den som er i fokus gjennom eventyret, den leseren fokuserer på og intuitivt definerer som hovedpersonen³⁶. De poengterer også at helten er den som mottar, eller mottar hjelp fra, de magiske gjenstandene, noe de også har til felles med Greimas. Bryld og Lykke prøver basert på de problemene som her ble presentert å lage sin egen modell, som skal vise kvinnens rolle på en bedre måte.

Dette gjør de ved å endre objektplassen til noe de kaller mot-subjektet. Deretter endrer de retningen på pilen i prosjektaksen slik at mot-subjektet peker på subjektet. En slik modell vil du kunne bruke i eventyr der det ikke er noen søkende helt, men fokuset er på den lidende helten. Det er en passiv prosjektakse, der subjektet ikke har et aktivt prosjekt som er det som definerer helterollen, slik det er hos Greimas. Bryld og Lykke påstår at det viktigste for heltene i denne typen fortellinger ikke er å oppnå målet med viten og vilje, men å bli kjent → bli begjært → bli forløst³⁷.

---

³³ Bryld og Lykke, 1985, s. 114

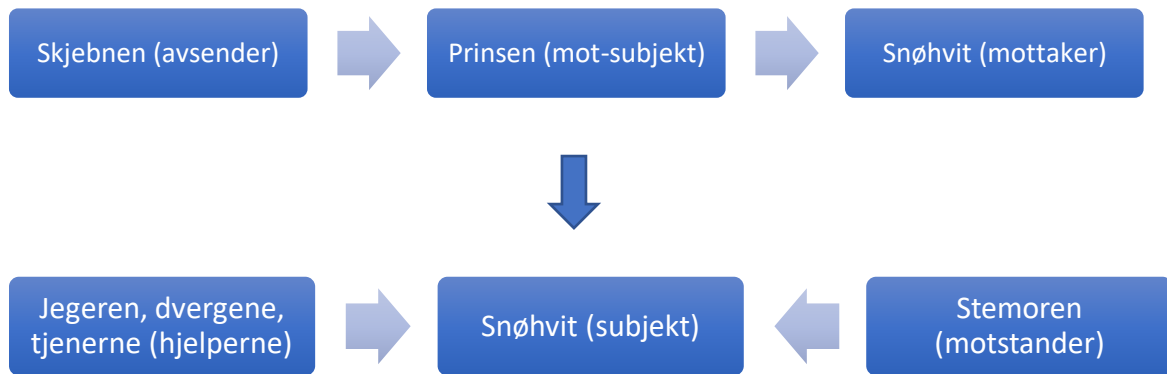
³⁴ Bryld og Lykke, 1985, s. 116

³⁵ Bryld og Lykke, 1985, s. 117

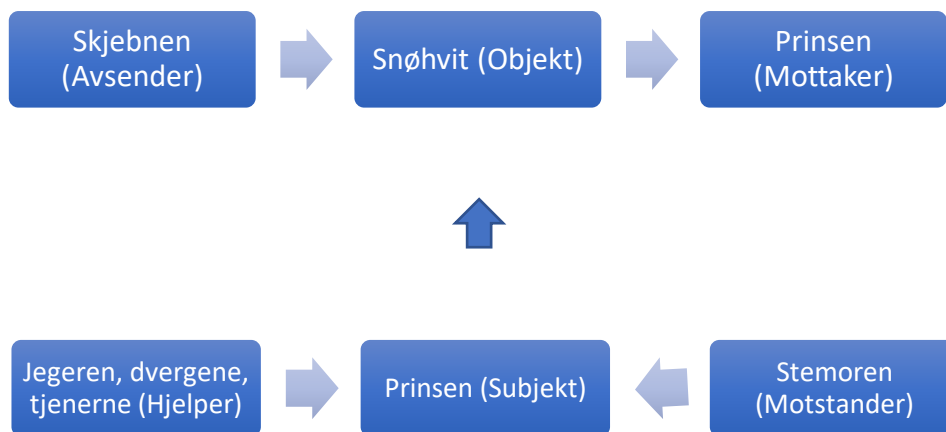
³⁶ Bryld og Lykke, 1985, s. 116

³⁷ Bryld og Lykke, 1985, s. 130

Som eksempel blir modellen i eventyret om Snøhvit slik:

Sammenlignet med hvordan den ville sett ut med Greimas oppskrift:

Vi ser altså at Bryld og Lykke gjennom denne nye modellen løser problemet med at prinsessen blir et inaktivt objekt gjennom å endre modellen. Jeg mener likevel at Bryld og Lykke ikke har løst alle problemene med Greimas modell. Blant annet er det verdt å trekke frem at avsender-funksjonen vil være like problematisk som prosjektaksen er. Gjennom de endringene Bryld og Lykke har gjennomført har de bare løst problemene som oppstår i prosjektaksen. En kombinasjon av å endre på funksjonen til avsenderen, slik at den ikke er grunnleggende patriarkalsk, og på å endre prosjektaksen slik Bryld og Lykke har gjort her, mener jeg ville vært nærmere en løsning på problematikken vi tidligere har blitt presentert. Vi vil komme tilbake til disse endringene i neste kapittel der analysemetoden jeg skal benytte blir presentert.

Det som er så essensielt med Bryld og Lykke sin dekonstruksjon av Greimas teori er at de endrer måten vi snakker om eventyret på. Vi ser med nye øyne både på hva det vil si å være en helt og hva kvinnens rolle både i samfunnet og i historien skal være. Selv om man kan se problemer med også Bryld og Lykke sin modell var de noen av de første til å problematisere den patriarkalske holdningen Greimas etablerte gjennom sin modell og deres motstand mot denne er en viktig motvekt mot en etablert sannhet.

Bjerkem

Johan Einar Bjerkem påpeker i sin kritikk av aktantmodellen i masteroppgaven *Kjønnsrollene i trønderske undereventyr* fra 1996 at kommunikasjonsaksen kan virke vell så påvirket av det patriarkalske samfunnet som prosjektaksen er. ”Om ein sier at helten som regel er ein mann som vil vinne kongsdottera, og at han utfører oppgåva si, ligg det implisitt i aktantmodellen at det er faren som gir bort dottera som belønning til helten.³⁸” Det er altså ikke prinsessen som villig velger helten til sin ektemake og lever lykkelig alle sine dager, men det er hennes far som gir henne bort, fullstendig på linje med halve kongeriket³⁹. Bjerkem påpeker også at forskningstradisjonen siden Greimas har vært påvirket av det patriarkalske samfunnet der påstander om «matrilineære» samfunnssystem⁴⁰ får stå som udiskutable sannheter, uten at Bjerkem er enig i dette⁴¹. ”Ein påstand som fremmer eit patriarkalsk samfunnssyn blir altså lansert som udiskutabel utan å vere etterprøvd på eit materiale⁴²”. Det er derfor flere problemer med analysemodellene enn de som blir belyst av Bryld og Lykke, noe som er bakgrunnen for at jeg senere i oppgaven vil bruke modellen Bjerkem har utarbeidet for analyse av trønderske undereventyr. Bjerkem er altså enig i mange av problemstillingene Bryld og Lykke presenterer, men mener ikke deres nye modell løser disse problemene. Bjerkems modell er bygget opp på det arbeidet både Greimas, Propp og Bryld og Lykke har gjort. I alle disse modellene er definisjonen av hva som er helten sentral, jeg skal derfor nå presentere ulike definisjoner av helterollen i eventyrene, inkludert min egen.

---

³⁸ Bjerkem, 1996, s. 24

³⁹ Bjerkem, 1996, s. 24

⁴⁰ «Matrilineære» samfunnssystem er samfunn der den juridiske arverettigheten ligger i kvinnenens slekt. Det er svigerfar (ikke far) helten arver og flytter til. (Bjerkem, 1996, s. 25)

⁴¹ Bjerkem, 1996, s. 25

⁴² Bjerkem, 1996, s. 25

Helterollen

Propp og Greimas

Slik jeg allerede har kommentert tidligere i oppgaven har Propp i sin antologi over eventyrlitteraturen i Russland etablert at det finnes to helteroller, den søkende helten og den lidende helten⁴³. Den søkende helten aksepterer eller tar på seg å fikse en skade eller gjenopprette en feil. Den lidende helten er den som blir utsatt for motstanders handlinger. Fellesnevneren for disse to er at helten er den som har de magiske hjelpemidlene i historien, eller er den som får disse utdelt. Propp har også en annen definisjon av helten, som blir presentert senere, ikke i sammenheng med de overnevnte, nemlig at helten er den som skal utbedre en mangel som enten går ut over han selv eller noen andre «The hero of a fairy tale is that character who either directly suffers from the action (...) of the villain, (...) or who agrees to liquidate the misfortune or shortage of another person»⁴⁴. Vi ser altså en definisjon der det er heltens handlinger som definerer om hen er helten, ikke dennes planer. Dette er en så bred definisjon at den kan romme så mangt, også de som prøver å få tak i objektet, men ikke evner å få det til.

Greimas bruker samme definisjon som den siste definisjonen Propp presenterer, altså at helten er den som søker etter objektet i aktantmodellen, helten skal utbedre en mangel eller en feil⁴⁵. Akkurat denne definisjonen har møtt mye kritikk da den gjør at vi må omtale f.eks. Per og Pål i eventyrene om Askeladden som helter de også. Både Per, Pål og Espen ønsker alle å målbinde prinsessen i eventyret «Prinsessen som ingen kunne målbinde», forskjellen på dem er bare at Espen evner å gjøre det mens Pål og Per ikke får til dette. De søker altså objektet i modellen, de bare evner ikke å få tak i objektet. Med Greimas sin heltmodell vil likevel Per og Pål bli sett på som helter. Det er mange som bruker denne definisjonen til tross for svakhetene, da dennes åpenhet også gjør det lett å få karakterene til å passe inn i aktantmodellen, uavhengig av undergruppe, stil og tematikk.

---

⁴³ Propp, 1958, s. 33-34

⁴⁴ Propp, 1958, s. 46

⁴⁵ Greimas, 1974, s. 282

Helten er altså i de klassiske eventyrteoriene den som mottar hjelpemidlene og den som søker objektet. Denne definisjonen har møtt mye kritikk, blant annet fordi den ikke rommer den kvinnelige helten i mange sammenhenger. Dette ser vi blant annet hos Bryld og Lykke, som tidligere nevnt, men også hos f.eks. Gilbert og Gubar.

Gilbert og Gubar

Sandra M. Gilbert og Susan Gubars *The Madwoman in the Attic* fra 1984 er en av de fremste teoretiske verkene innenfor feministisk litteraturteori. Her analyserer forfatterne ulike verker med fokus på den kvinnelige posisjonen og ser litteraturen i lys av den feministiske forskningstradisjonen. Spesielt fokuserer de på den viktorianske perioden (1837-1901) og dennes litteratur. Dette var en periode da mange av eventyrene ble nedskrevet, og de bruker noen av disse, spesielt Snøhvit, som eksempler på hvordan strukturer i kulturen marginaliserer en aktiv kvinne og hvordan kvinnen internaliserer det mannlige blikket.

I kapittel 1 påpeker Gilbert og Gubar at kvinnes rolle i litteraturen er preget av at menn har fått definere hvem kvinnene skal være gjennom sin rolle som forfatter og gjennom sin rolle som maktinnehaver i samfunnet.⁴⁶ ” (...) Womens roles (...) are all ultimately variations upon the roles of angel and monster, they seem on the surface quite varied, because so many masks, reflecting such an elaborate typology, have been invented for women.⁴⁷” De påpeker at kvinnene blir tildelt rollen som engelen eller monsteret i fortellingene, og at det er kvinnes funksjon i fortellingen som er avgjørende, de er ikke autonome individer⁴⁸.

«Once again, therefore, it is just because women are defined as wholly passive, completely void of generative power (...) that they become numinous to male artists. For in the metaphysical emptiness their “purity” signifies they are, of course, *self-less*, with all the moral and psychological implications that word suggests.”⁴⁹

Kvinnene er bleke, uskyldsrene, stille og fredelige eller stikk motsatt og totalt onde, fremmede og listige. Kvinnene kan oppleves som ulike i fortellingene, men dette er bare variasjoner over det samme temaet igjen og igjen. De samme underliggende strukturene ligger der hele tiden og kan finnes igjen og igjen. Dette kan sammenlignes med det Propp

---

⁴⁶ Gilbert og Gubar, 1984, s. 7-8

⁴⁷ Gilbert og Gubar, 1984, s. 18

⁴⁸ Gilbert og Gubar, 1984, s. 22

⁴⁹ Gilbert og Gubar, 1984, s. 21

kommenterer i sin analyse av eventyrene, rollefigurene kan oppleves ulike, men fyller de samme funksjonene hver gang.

Gilbert og Gubar viser til hvordan eventyret om Snøhvit er et perfekt eksempel på hvordan kvinner blir satt i de to personaene, der Snøhvit er engelen og stemoren monsteret. Snøhvit er gjennom sitt utseende et perfekt eksempel på den romantiserte perfektjonen kvinner skulle være, og hennes personlighet en forlengelse av dette. Hun er passiv gjennom hele fortellingen, der hun steller i huset til dvergene, ikke setter seg til motverge når noe skjer med henne, aldri hever stemmen og må reddes av jegeren. Stemoren innehar alle de ondskapsfulle trekkene et monster skulle ha, og har ingen forsonende trekk.

«Indeed, if we return to the literary definitions of «authority» with which we began this discussion, we will see that the monster-woman, threatening to replace her angelic sister, embodies intransigent female autonomy and thus represents both the author's power to allay «his» anxieties by calling their source bad names (witch, bitch, fiend, monster) and, simultaneously, the mysterious power of the character who refuses to stay in her textually ordained «place» and thus generates a story that «gets away» from the author.»⁵⁰

Hun er plottende, aktiv og har handlekraft, alle egenskaper som ble sett sterkt ned på hos en kvinne i den viktorianske kulturen. De påpeker også at folkediktingen har en tendens til å vise mye klarere enn kunstlitteraturen hvordan kulturen i samtiden er. Eller slik de sier selv: "(...) myths and fairytales often both state and enforce the culture's sentences with greater accuracy than more sophisticated literary texts"⁵¹. Kvinnen kan derfor ikke være helten i slike eventyr, fordi det er mannen som har fått definisjonsmakten, og kvinnen skal fylle en av de to funksjonene mannen har gitt henne. Heks eller engel. Det er intet rom for at kvinnen selv skal få være en egen person. Det er også andre som har vist fram hvordan menn har fått definisjonsmakten over kvinnene i samfunnet og dermed også i kunsten, blant annet Kathleen Ragan.

Ragan

Jane Yolen påpeker i sitt forord til boken *Fearless Girls, Wise Women and Beloved Sisters – heroines in Folktales from around the world* av Kathleen Ragan fra 1998 at kvinnelige helter

---

⁵⁰ Gilbert og Gubar, 1984, s. 28

⁵¹ Gilbert og Gubar, 1984, s. 36

alltid har blitt utelatt i eventyrutgivelser til fordel for kvinnene som var svake, underdanige og som la seg ned for å vente på å bli reddet.⁵²

”They regularly subverted and subsumed the stories that starred strong and illustrious female heroes, promoting instead the those stories that showed women as weak or witless or, at the very best, writing prettily and with infinite patience to be rescued”⁵³.

Dette fordi eventyr hadde en funksjon i samfunnet, det skulle være undervisende og beregnet på barn, da måtte man framheve de kvinnene som hadde de evnene man ønsket å vise fram, ikke de som viste uønsket heltemot og handlingskraft⁵⁴. Kvinnenes plass i samfunnet var styrt av menn, slik også Gilbert og Gubar påpeker, og på denne måten ble de kvinnelige heltene som ikke var forenelig med ønsket kvinnelighet pakket bort og utelatt i utgivelsene.

Ragan kommenterer i sin egen introduksjon til samme bok at du sjelden finner kvinner som helter i eventyrene, men når det skjer er det oftest i negativ forstand. ”Examination of the female protagonist represented in these anthologies showed that many of the women were negative characters: a nagging mother-in-law (...), a woman who personifies the misery in the world, or women who allow themselves to be mutilated by loved ones.”⁵⁵. Kvinnene som representeres i eventyrene Ragan har funnet, viser i hovedsak fram kvinner med negative egenskaper eller personlighetstrekk.

Hun trekker fram at hun tror noe av grunnen til dette er at det i hovedsak har vært menn som har valgt ut eventyrene, i kraft av sine jobber i forlagene og at dette preger hvilke eventyr vi blir presentert. Vi ser altså igjen at det patriarkalske samfunnet og dennes struktur må gis noe av skylden for at vi har den «eventyrkanon» vi har i dag. Samtidig er det ikke slik at bare fordi redaktørene av utgivelsene av folkeeventyrene velger å ikke gi ut historiene om kvinner så finnes de ikke, de er bare valgt bort til fordel for andre. Hun påpeker at man derfor ikke må undervurdere revideringsprosessen som skjer etter at eventyrene har blitt samlet inn, de finnes nemlig der om man leter⁵⁶.

---

⁵² Yolen, 1998, s. xvii

⁵³ Yolen, 1998, s. xviii

⁵⁴ Yolen, 1998, s. xviii

⁵⁵ Ragan, 1998, s. xxiii

⁵⁶ Ragan, 1998, s. xxiii

Hourihan

Margery Hourihan gav i 1997 ut boken *Deconstructing the hero* som tar for seg helt- og heltinnebegrepet på en ny måte. Hun dekonstruerer helten og argumenterer for at en helt ikke burde behøve å utøve farlige dåder eller vinne kriger. Dette fordi at om vi skal kunne gå videre i prosjektet med å likestille kvinner og menn må vi kunne gå vekk fra roller som det tradisjonelt bare er mulig for menn (eller kvinner) å fylle⁵⁷. Dette er roller som konger, sterke krigere og bekjempere av troll og drager. Hun mener at helten burde kunne klare seg gjennom en fortelling og være en relaterbar figur uten å drepe noen. Gjennom dekonstruksjonen konkluderer Hourihan med at helten skal være som oss, eller som hun skriver selv:

“They are not superheroes. They are like all the rest of us, and they include females, non- Europeans and other outsiders. They are impelled by the urge to survive, by love, and by curiosity – the desire to learn and to understand themselves and the world about them better.⁵⁸“

Om vi sammenligner Hourihans definisjon av heltebegrepet med for eksempel Greimas og Propp sin heltedefinisjon ser vi at disse vanskelig kan eksistere på samme tid. Når helten skal være både den som mottar de magiske hjelpemidlene og den eneste som klarer å løse konflikten eller problemet i fortellingen ender dette ofte med at helten blir magisk, sterk eller på andre måter urelaterbar i noen sammenhenger for den gjennomsnittlige mottaker av eventyret. Samtidig vil Hourihans definisjon hindre de problemene som Gilbert og Gubar trekker frem, nemlig at kvinnefigurene blir enten engler eller demoner i fortellingen. Om helten skal være utforskende og ønske å se verden med nye øyne burde denne helten klare å gi differensierte bilder ikke bare av seg selv, men også av de rundt seg.

Problemet med dette mener jeg er at når du har dekonstruert helten så kraftig som Hourihan har gjort her er det ingen forskjell på en helt og alle de andre rollefigurene i eventyret. Det er ingen sterk kvinne eller mann som skal redde dagen, de er bare figurer som du og jeg med feil og mangler. Det gjør dem selvfølgelig relaterbare, men også litt uinspirerende, i det minste for meg personlig.

---

⁵⁷ Hourihan, 1997, s. 206-215

⁵⁸ Hourihan, 1997, s. 233

Min definisjon av helterollen

Vi har her sett at det er mange ulike definisjoner av helterollen med vekt på ulike evner, prosjekter og roller. Jeg skal ta utgangspunkt i flere av disse og lage min egen definisjon av helterollen som jeg skal bruke i denne oppgaven. Dette fordi hvordan du definerer helten er helt avgjørende for hvordan du bruker analysemodellene.

Jeg kommer ikke til å bruke ordet heltinne om de kvinnelige heltene i oppgaven min. Heltinne er et ord som jeg synes gir konnotasjoner til en helt som er svakere og ikke like klok som en helt, en kvinnelig helt som ikke helt kvalifiserer til bare å være en helt. Jeg er dessuten imot å kjønne uttrykk som fint kan brukes om begge kjønn, slik ordet helt kan. Dermed er noe av min argumentasjon en videreføring av den argumentasjonen vi finner hos Yolen, som også kommenterer at ordet heltinne bare er en kjønning av ordet helt som gjør at den kvinnelige helten blir underordnet den mannlige helten⁵⁹.

I min definisjon av helten er det viktig at personen er hovedpersonen i fortellingen, fortellingen skal sentrere rundt helten på en eller annen måte, slik de fleste eventyr gjør. Jeg synes det er viktig at helten er drivkraften i historien, selv om en kvinne kan ha en viktig rolle i form av å være hjelper er de likevel ikke helten om det er noen andre historien hovedsakelig dreier seg om. Dette fordi kvinnen skal være drivkraften i historien hvis hun skal være helten, hvis hun ikke er det er hun en birolle, kanskje en viktig birolle, men like fullt en birolle. Jeg støtter meg altså her noe på Bryld og Lykke sin argumentasjon om at kvinnen ikke nødvendigvis trenger å ha en veldig sterk og aktiv rolle i fortellingen, men at fortellingen likevel må være sentrert rundt henne på en eller annen måte⁶⁰. Dette ser vi f.eks. i den klassiske fortellingen om Snøhvit. Dette er også en henvisning til Propps to heltetyper, der jeg ønsker å gjøre rom for den oppofrende helten som Greimas har avskrevet. Det å ofre seg for noen kan også gjøre deg til helten, uten at du klarer å redde dagen eller prinsessen.

Jeg ønsker også å støtte meg noe på at det er helten som mottar magiske hjelpemidler. Dette fordi mottaket av hjelpemidler, i sammenheng med punktet ovenfor, er gode indikasjoner på hvem i eventyret som er helten. Samtidig som at definisjonene favner bredt nok til at ikke

---

⁵⁹ Ragan, 1998, s. xvii

⁶⁰ Bryld og Lykke, 1985, s. 116

noen av eventyrene faller utenfor, selv om de er svært ulike i handling. Dette er også en av de få definisjonene alle teoretikerne vi har sett på har vært enige om, det er ingen som motstrider punktet om at helten er den som mottar hjelpemidlene. Jeg vil derfor videreføre dette.

Jeg ønsker ikke å sette noen personlighetstrekk som krav for en heltedefinisjon da dette vil utelukke så mange aspekter av helten i fortellingene. Jeg lener meg dermed noe på Hourihans ide om at helten ikke trenger å være overmenneskelig, samtidig som jeg ikke vil gå så langt som henne i å si at helten kan være helt ordinær. Helten har en særstilling i eventyret, og gjennom dette defineres hen.

Den nye analysemodellen / Metode

Vi har altså sett at det er mange svakheter med de analysemodellene som finnes per i dag, dette er også en oppdagelse om Johan Einar Bjerkem gjorde i sin masteroppgave *Kjønnsroller i trønderske undereventyr* fra 1996. Bjerkem gjorde et gjennomgående grundig arbeid med å dekonstruere de eksisterende analysemodellene som fantes og konstruere sin egen i kjølvannet av dette. Det er denne nye modellen jeg skal bruke i denne oppgaven og følgelig kommer det nå en redegjørelse for denne modellen.

Bjerkem forsker i sin oppgave på mye av det samme som jeg skal forske på i min, han ser etter kjønnsroller i trønderske undereventyr, jeg skal se etter kjønnsroller i norske og samiske eventyr. Gjennom å analysere to av eventyrene i samlingen sin viser Bjerkem fram ulike svakheter med Greimas sin aktantmodell og lanserer på grunnlag av dette sin egen modell. Jeg skal nå presentere denne modellen, og bruke denne som modell når jeg analyserer eventyr, da denne på en god måte viser hvordan kjønnsrollene i eventyrene kommer fram.

Bjerkem påpeker at Greimas sier at mottaker og subjekt alltid vil ha samme rolle i eventyret, mens det i Bjerkems materiale ikke nødvendigvis er slik, da han har eksempler på at objektet og mottakeren ikke har samme funksjon. Han ser også at det kan være meget diskutabelt hvem som er avsender i mange eventyr, da kvinnene i eventyrene i utvalget til Bjerkem har en aktiv rolle i selv å ønske seg bort fra nåværende tilstand og til helten⁶¹. Men kan objektet

---

⁶¹ Bjerkem, 1996, s. 36

sende seg selv og samtidig være mottaker? Ikke i denne modellen. Derfor konkluderer Bjerkem med at det er store svakheter i modellen som ikke klarer å vise fram de ulike sjatteringene⁶². ”Kanskje kan vi konkludere med at vi har to ulike objekt. Vi kan skilje mellom kommunikasjonsobjekt og prosjektobjekt. Da kan vi ikkje kople saman prosjektaksen og kommunikasjonsaksen som Greimas har gjort, men må halde dei frå kvarandre⁶³”. Dette gjør da at vi ikke kan koble sammen prosjektaksen og kommunikasjonsaksen slik Greimas har gjort i modellen sin, men må holde de adskilt for å vise de ulike mulighetene i eventyret.

I noen av de andre eventyrene Bjerkem analyserer er det vanskelig å si hvem som er subjektet, da Greimas sin definisjon av helten ville gitt en mannlig helt mens Propp sin definisjon ville gitt en kvinnelig. Dette viser også hvor utrolig viktig helte-definisjonen er for analysen. Når det er to helter (som begge også er objekter) i eventyret må pilene i prosjektaksen gå begge veier, for å poengtere at de er avhengige av hverandre. Men dermed blir de også mottakere og avsendere av hverandre, og du får dermed samme roller i alle funksjonene i aktantmodellen utenom motstander⁶⁴. Når man får samme roller i nesten alle funksjonene påpeker Bjerkem at det kanskje er betimelig å spørre seg om modellen har noen funksjon i det hele tatt? ”Som vi ser, blir dette en analyse som seier oss svært lite, når vi får dei same aktørane på fem av aktantplassane. Vi må på leit etter ein modell som kan fortelje meire om forholdet mellom aktørane enn aktantmodellen til Greimas.⁶⁵” Konklusjonen til Bjerkem bli altså nei, modellen slik den står kan ikke brukes siden den ikke sier oss noe om forholdet til de ulike aktørene og forholdet mellom disse. Det er det han prøver å si noe om gjennom sin nye modell.

Bjerkem poengterer dog i sin presentasjon at modellen bare gjelder og fungerer på trønderske undereventyr, som er det han forsker på i sin oppgave. Han tar altså forbehold om at modellen kanskje ikke ville fungert på andre eventyr.⁶⁶ Modellen viser forholdet mellom de ulike rollene i eventyrene. I denne oppgaven skal jeg likevel benytte modellen på andre eventyr enn trønderske undereventyr. Dette fordi modellen viser fram det jeg ønsker å fokusere på i denne oppgaven, nemlig forholdene mellom de ulike kjønnene i eventyrene. Selv om modellen er

---

⁶² Bjerkem, 1996, s. 37

⁶³ Bjerkem, 1996, s. 38

⁶⁴ Bjerkem, 1996, s. 40-41

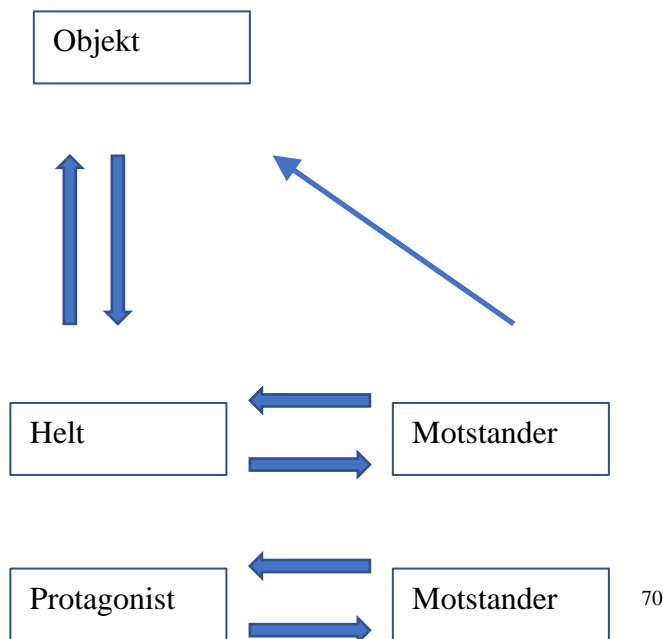
⁶⁵ Bjerkem, 1996, s. 42

⁶⁶ Bjerkem, 1996, s. 43

utarbeidet for å fungere på Bjerkems utvalg vil de likevel fungere godt på mitt utvalg, med tanke på de fokusområdene jeg har. Det er også i hovedsak underentyr jeg har valgt ut i denne oppgaven og disse vil ha mange lignende karakteristikk, selv om de ikke er samlet inn i Trøndelag.

”Både protagonisten og antagonist blir trekte mot det Greimas kallar objektaktanten, dei vil begge ha objektet. (...). Subjekts- og motstandar-motsetnaden blir dermed framkalt av at dei begjærer det same, og holdet mellom protagonist og antagonist blir såleis sekundær.⁶⁷”

Bjerkem mener altså at forholdet mellom protagonisten og antagonist er sekundært til begges forhold til objektet. Derfor burde man danne en modell som en trekant, der toppen av trekanten er objektet og det går piler fra hvert hjørne (antagonisten og protagonisten) mot objektet. Konkurransesituasjonen mellom de to markerer vi med to piler som går mot hverandre fra de to aktørene. Det er i følge Bjerkem objektet som konstituerer hvem som er den gode og hvem som er den onde⁶⁸. Men om vi gir objektet en slik aktiv rolle, vil trekanten heller bli en rettvinklet trekant med piler begge veier mellom objekt og protagonisten. Modellen blir da seende slik ut: ⁶⁹

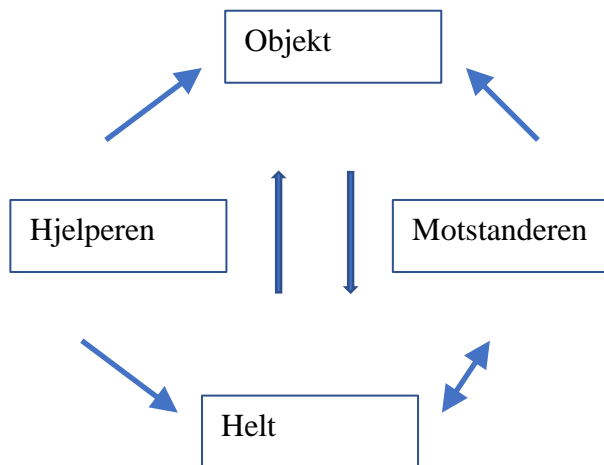
⁶⁷ Bjerkem, 1996, s. 44

⁶⁸ Bjerkem, 1996, s. 44-45

⁶⁹ Bjerkem, 1996, s. 45

⁷⁰ Bjerkem, 1996, s. 45

Deretter definerer Bjerkem de ulike aktørene i eventyret ut fra denne modellen, der helten er den som vinner objektet og som objektet vil ha, motstanderen er den som sloss med helten om objektet og objektet er den som motstanderen og helten konkurrerer om.⁷¹Bjerkem støtter seg på presiseringen til Greimas med tanke på hjelperen, og plasserer derfor inn denne funksjonen slik:

”Gjennom å hjelpe helten til å hjelpe objektet, hjelper hjelperen sjølv objektet. Hjelperen hjelper både helten (direkte) og objektet (indirekte) ved å hjelpe helten magisk⁷²”. Derfor har det kommet en pil også fra hjelperen til objektet.⁷³ Bjerkem viser også til at pilene betyr ulike ting mellom de ulike aktørene, da pilen mellom helt og objekt betyr begjær, mens pilen mellom hjelper og helt betyr hjelp.⁷⁴

Bjerkem velger å bruke betegnelsen helt i stedet for subjekt da han mener det finnes flere subjekter i teksten (flere som aktivt handler), mens helten er en mer klar definisjon av rollen.⁷⁵ Bjerkem mener at både hjelperen, motstanderen og objektet kan opptre som subjekter, og for å være klar i hvilken rolle det er han omtaler kaller han derfor denne rollen for helt i stedet for subjekt. Hos Bjerkem finnes tre objekter, prosjektobjektet er objektet helten og motstanderen konkurrer om, kommunikasjonsobjektet er objektet som alle mottakerne får, mens prosjektobjektet har sitt eget begjær og vilje, objektet for begjæret til

⁷¹ Bjerkem, 1996, s. 46

⁷² Bjerkem, 1996, s. 46

⁷³ Bjerkem, 1996, s. 46

⁷⁴ Bjerkem, 1996, s. 47

⁷⁵ Bjerkem, 1996, s. 58

helten⁷⁶. Det vi i Greimas sin teori omtaler som objektet sammenfaller i Bjerkem sine teorier med prosjektobjektet, altså det mest fremtredende objektet i eventyret.

Motstanderen er, som i Greimas sin teori, slått sammen av Propps to definisjoner: den falske helten og antagonisten, mens Propps formidlerrolle er slått sammen med objektet⁷⁷.

Mottakerrollen har Bjerkem valgt å føre opp utenfor modellen, da dette blir mest ryddig da denne rollen ikke nødvendigvis forholder seg til resten av rollene. Han mener at dette er fordi mottakerrollen kan ligge på det metafysiske planet og dermed variere sterkt fra hvilket eventyr som blir fortalt⁷⁸. Seierherrene i eventyrene er i følge Bjerkem mottakerne, de som mottar *det gode livet*, selve målet i eventyrene⁷⁹.

Vi skal dermed benytte en analysemodell som er basert på Greimas sin aktantmodell og fundamentert i noen av Propps teorier, men som er tilpasset et mer moderne og mindre patriarkalsk tankesett. Denne modellen skal vi nå benytte på de utvalgte eventyrene.

Analyser

Modellanalyser er det teoretisk forankrede grunnlaget i all analyse av eventyr, slik vi har sett gjennom gjennomgangen av eventyrteori tidligere i oppgaven. Jeg vil nå utføre mine egne analyser basert på Bjerkems analysemodell og min egen helte-definisjon. Disse modellene viser tydelig hvilke ulike roller og funksjoner de ulike karakterene i de ulike eventyrene har. Dette gir oss en ryddig oversikt over de ulike eventyrene og deres innhold. Jeg vil derfor presentere alle eventyrene gjennom en modellanalyse før jeg i neste del vil gå inn i en diskusjon om de funnene vi ser fra analysene.

Vi skal først ta for oss de samiske undereventyrene før vi tar for oss de norske undereventyrene. Til slutt kommer skjemteeventyrene, da disse ikke passer like godt i den strukturen/modellen jeg har valgt å bruke. Samtidig viser skjemteeventyrene en annen side av den samme problemstillingen vi prøver å belyse i denne oppgaven, nemlig hvordan

---

⁷⁶ Bjerkem, 1996, s. 51

⁷⁷ Bjerkem, 1996, s. 48

⁷⁸ Bjerkem, 1996, s. 55

⁷⁹ Bjerkem, 1996, s. 56

kvinnerollen kommer til uttrykk. Derfor er disse eventyrene likevel tatt med. Alle eventyrene vil bli presentert ved en kort oppsummering, før man får presentert analysen ved redegjørelse for objektet, helten, motstanderen og hjelperen. Etter dette er det en illustrasjon av hvordan denne analysen vil få analysemodellen til å se ut ferdig utfylt samt en henvisning til hvor eventyret er hentet fra. Vi begynner som sagt med de samiske undereventyrene.

Brødrene som ville finne seg kjærester

Tre brødre vil reise ut i verden og finne seg kjærester. Først kommer de til en gård med en gammel mann og tre døtre. Gårdseieren og døtrene viser seg å være troll, den yngste sønnen Nikkala dreper døtrene og brødrene reiser videre. De kommer til prestegården og prestedatteren forelsker seg i Nikkala. For at de skal få hverandre består Nikkala ulike prøver som alle går ut på å lure trollet.

Objekt

Objektet i fortellingen er prestedatteren. Allerede i tredje setning i fortellingen presenteres det å få seg kjæreste som begjæret eller ønsket i fortellingen. «Da sa de andre brødrene at de ville dra og finne seg kjærester»⁸⁰. Det er egentlig ideen om en kjæreste mer enn prestedatteren spesielt som det uttrykkes begjær for, men når de treffer prestedatteren midt i fortellingen oppstår det en konkurranse for hennes affeksjoner som kan ses på som et uttrykk for begjær for henne. Man kan derfor også argumentere for at objektet i eventyret er ideen om en kjæreste, og at prestedatteren bare er et symbol på dette idealet. Prestedatteren uttrykker selv at hun ønsker å gifte seg med helten, Nikkala. «Men piken holdt mer av Nikkala enn de to andre»⁸¹. Man kan derfor si at vi her støter på den resiproke diatesen, et uttrykk for at objekt og helt ønsker hverandre.

Helt

Nikkala er eventyrets helt. Det er han som utfører de ulike heltedådene, han bekjemper trollet og vinner seg en kjæreste til slutt. Det som er interessant er at han ikke uttrykker et eksplisitt

---

⁸⁰ Qvigstad, 1927, s. 33

⁸¹ Qvigstad, 1927, s. 35

ønske om å få seg en kjæreste slik brødrene gjør, han uttrykker ikke begjæret for objektet. I starten av fortellingen uttrykker han bare et ønske om å få være med på reisen. Likevel oppfatter vi gjennom handlingene hans at han begjærer prinsessen han også. Dette samt at fortellingen til enhver tid følger Nikkala gjennom eventyret gjør at han blir helten i fortellingen.

Motstander

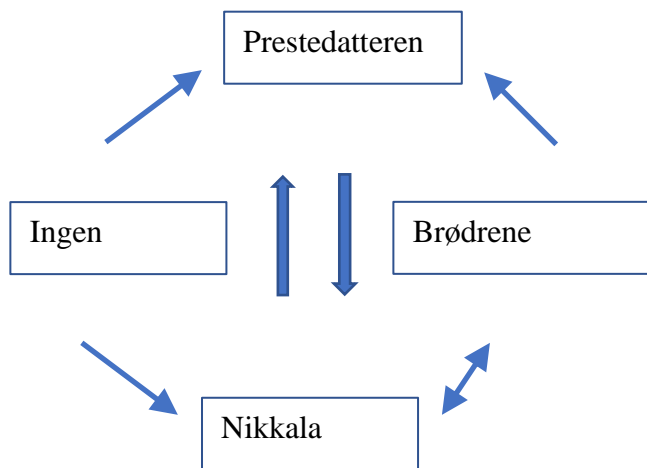
Motstanderne i eventyret er brødrene til Nikkala. De er motvillige til å ta han med seg på reisen i utgangspunktet, og de overtaler presten til å sende Nikkala på ulike prøvelser slik at de kan sikre seg prestedatteren sin gunst. De kjemper for prinsessens gunst mot Nikkala, og uttrykker på denne måten begjær for henne. Brødrene er motstanderne i eventyret, de setter opp utfordringene og motarbeider Nikkala. Disse utfordringene gjennomfører de gjennom presten, ved å overtale denne til å sende Nikkala ut på ulike utfordringer mens de prøver å vinne prestedatteren. Vi kunne derfor sagt at presten også er en motstander, men jeg vil heller argumentere for at han bare er en hjelper for motstanderne. I og med at han allerede er eier av objektet og ikke ønsker å beholde dette, han vil bare ikke gi det til Nikkala.

Hjelper

Det er gjenstandene til trollet som hjelper Nikkala med å oppnå målet om å få seg kjæreste. Til en viss grad kan en argumentere for at trollet er hjelperen da det er han som har gjenstandene, men samtidig er han ikke villig til å gi disse fra seg. Nikkala må beseire trollet for å få gjenstandene. Jeg vil konkludere med at siden Nikkala må overliste trollet, er trollet selv ikke en hjelper, men gjenstandene hans er det, det er de som gjør det mulig for Nikkala å vinne prinsessen.

Modell

Lappiske eventyr og sagn 3: Varanger. Eventyr nr. 9, s. 33

Stállu lures av en pike / Stallo som frier⁸²

Stállu røver med seg en pike. En mann leter etter piken og finner Stállus bolig. Piken lurer Stállu til å fortelle hvor han har gjemt pengene sine og dreper han. Så går piken og mannen hjem sammen.

Objekt

Objektet i fortellingen er et godt liv, frihet fra fangenskapet. Piken begjærer friheten fra Stállu og husholdningen hans. Dette uttrykkes gjennom hvordan piken ønsker seg vekk fra Stállu gjennom de handlingene hun utfører.

Helt

---

⁸² Eventyret som benyttes som originalkilde her har tre ulike versjoner i Qvigstads samling, som alle heter «Stallo som frier». I versjonen som jeg benytter figurerer dog ikke Stallo som frier og i andre utgivelser av denne versjonen har eventyret fått navnet «Stállu lures av en pike», for å gjenspeile handlingen i eventyret. Jeg vil derfor benytte «Stállu lures av en pike» i denne oppgaven. I disse ulike versjonene av eventyret finner vi ulike måter å stave navnet til Stállu på. I denne oppgaven vil jeg benytte meg at det navnet som er brukt i den moderniserte versjonen av eventyret som du finner i Berit Pollans *Samiske Beretninger* da denne gir et klarer inntrykk av hvordan navnet skal uttales for norsktalende lesere.

Piken er helten i fortellingen. Det er hun som utfører heldedåden, lurer Stállu og redder seg selv. Det er også hun som dreper Stállu gjennom at hun legger sugerøret hans i varmen slik at det tar livet av han når han får det i munnen. Hun redder altså seg selv og mannen som kom for å finne henne. Det er dessuten henne handlingen i fortellingen følger, noe som er en sentral del av helte definisjonen i denne oppgaven.

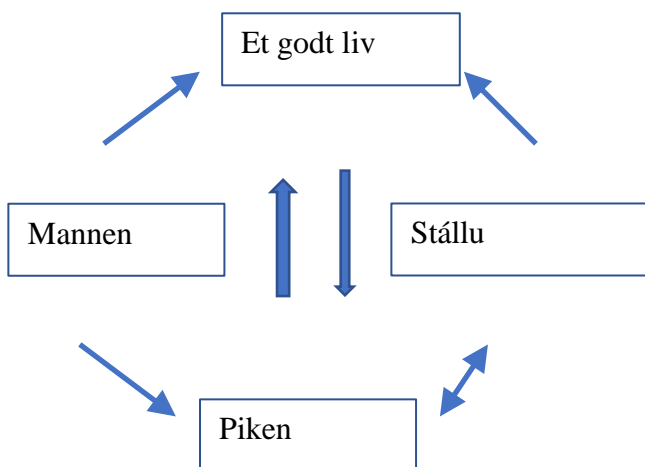
Motstander

Stállu er motstanderen i fortellingen. Det er han som hindrer piken i å være fri og som jobber mot objektet som er et godt og fritt liv gjennom å røve henne og holde henne i gammen. Det er altså han som hindrer helten og dermed blir motstanderen i fortellingen.

Hjelper

Mannen er hjelperen i fortellingen. Han hjelper piken med å befri seg fra Stállu, han avleder han mens hun dreper/lurer han. Han hjelper piken å oppnå målet om frihet og et godt liv gjennom å avlede Stállu.

Modell

Lappiske eventyr og sagn 2: Troms og Finnmark. Eventyr nr. 177.3, s. 648

Askepott

Fortellingen er om tre søstre som ønsker å ta seg tjeneste på kongsgården. To av søstrene går i tjeneste som kammerpiker og hjelper ingen av de de treffer på veien til kongsgården.

Askepott hjelper flere på sin vei, og en forteller henne om en grotte i berget som innfrir ønsker. Askepott ber om kjoler, vogn og sko⁸³ i bronse, sølv og gull som hun rir gjennom kirken med. Den siste søndagen minster hun gullskoen og prinsen plukker den opp. Han gifter seg med Askepott når han innser at hun er den eneste som passer skoen.

Objekt

Objektet i eventyret er ønsket om et godt liv. Helten søker ønsket om et godt liv gjennom hele eventyret, selv om hvordan hun skal oppnå dette endrer seg. Hun får et godt og stabilt liv først gjennom arbeidet og så gjennom å gifte seg med prinsen. Hun begjærer altså begge disse tingene, men de er begge egentlig bare en måte å oppnå den bakenforliggende målsetningen om et godt liv.

Helt

Askepott er helten i fortellingen. Hun går aktivt på jakt etter det hun ønsker seg og oppsøker en jobb og gifter seg med prinsen. Hun oppsøker dog ikke aktivt prinsen utenom å dra til kirken. Hun er dog slø nok til å ikke fortelle noen andre hvem hun er slik at de kan utnytte henne. Hun viser seg også som et godt menneske gjennom de gode gjerningene hun gjør for de hun møter på sin vei. Hun er altså både driftig, men også lur. Hun mister heller ikke objektet av synet, og har ikke som overgående mål å få en mann.

---

⁸³ Askepotts sko i eventyret er kommager, sko tuftet på samisk håndverk og brukt i hovedsak av samer. Jeg vil benytte betegnelsen sko gjennom hele eventyret, da dette er i tråd med resten av oversettelsene i oppgaven samt gjør det lettere for leseren å intuitivt forså hva handlingen går ut på.

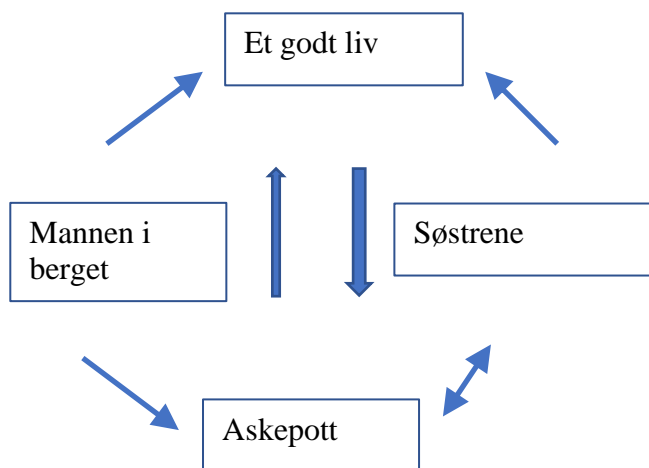
Motstander

Motstanderne til Askepott er søstrene hennes. De ønsker seg prinsen og arbeidet på kongsgården selv og selv om de ikke aktivt motarbeider henne er de hennes konkurrenter i å oppnå drømmen. De har det samme begjæret, som gjør dem til motstandere for Askepott.

Hjelper

Mannen i berget og den gamle mannen på stien er Askepotts hjelpere i fortellingen. Den gamle mannen gir Askepott stokken og forteller henne hvor hun skal gå, han gir henne dermed muligheten til å ønske seg noe. Mannen i berget oppfylder ønskene til Askepott og på denne måten hjelper henne med å komme til målet sitt.

Modell

Lappiske eventyr og sagn 3: Varanger. Eventyr nr. 15, s. 61

Piken som hoppet i vannet og blev til en gulland

To jenter ønsker begge å gifte seg med kongssønnen. Kongssønnen ønsker bare Njávešeadnidattera⁸⁴, og Háhcešeadnidattera prøver ulike triks for å lure kongssønnen til å gifte seg med henne i stedet. Hun lurar blant annet Njávešeadnidattera til å hoppe i vannet. Kongssønnen redder Njávešeadnidattera fra bunnen av vannet etter råd fra en trollkjerring og ved hjelp av en havfrue. De brenner Háhcešeadnidattera på bålet etter ordre fra Njávešeadnidattera. Njávešeadnidattera gifter seg med kongssønnen.

Objekt

Objektet i fortellingen er kongssønnen. Det er han både motstanderen og helten begjærer, og det er hans gunst som er målet med fortellingen. Han viser også likeverdige interesse tilbake på helten og på denne måten ser vi den resiproke diatesen.

Helt

Njávešeadnidattera er helten i fortellingen. Det er hun som begjærer prinsen og prinsen begjærer tilbake. Det er også hun som presenteres som en kvinne med gode egenskaper som nøysomhet og skjønnhet. Samtidig kan man argumentere for at hun opptrer både hevngjerrig gjennom sitt krav om at Háhcešeadnidattera skal brennes på bålet, og litt dumt i hvordan hun lar seg lure til å hoppe i elva. Hun er likevel helten i form av sitt begjær til prinsen og hans likeverdige begjær tilbake samt at fortellingen hele veien følger Njávešeadnidattera.

---

⁸⁴ Det finnes ulike versjoner av dette eventyret og alle eventyrene har ulike navn på de to jentene. Jeg har her valgt å benytte meg av den moderne versjonen av navnet hentet fra Brita Pollans *Samiske beretninger* fordi: «Stedsnavn og personnavn er til dels svært avvikende på samisk og norsk. Qvigstad er ikke konsekvent i bruken av norske og samiske former. Her er alle personnavn ajourført til aktuell samisk form» (Pollan, s.35). Dette gjør da at disse navnene er de tydeligste på hvilken funksjon navnet har. I originalkilden omtales kvinnene som Navesjændatteren / Navešæn-niei'da og Attsjesjændatteren / Aččēšæn-niei'da. Betydningen av navnene er: Njávešeadnidattera= «samme type figur som Hahcešeadni (Pollan, s. 379)» og Háhcešeadnidattera = «Hahcešeadni er en figur som både kan være trollkjerring og datteren hennes, en utfordrer og motkraft i forhold til helt og heltinne (Pollan, s. 378)».

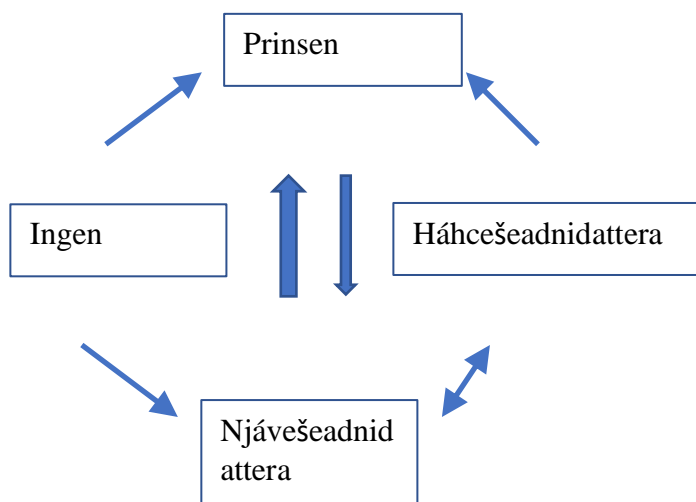
Motstander

Háhcešeadnidattera er motstanderen i fortellingen. Hun kjemper om prinsens gunst med det samme begjæret, men evner ikke å få dette oppfylt. Hun motarbeider også Njåvešeadnidattera aktivt gjennom hele fortellingen, og viser dårlige egenskaper som løgn, triks og lureri, typisk for antihelt-framstillinger vi kjenner fra moderne medier.

Hjelper

Havfruen er en aktiv hjelper i fortellingen. Hun redder Njåvešeadnidattera fra å drukne og hjelper henne inn mot land slik at hun kan komme til prinsen igjen, slik at Njåvešeadnidattera og kongssønnen kan være sammen. Njåvešeadnisønnen kan være hjelperen i fortellingen. Han hjelper sin søster med å få prinsen og reiser sammen med henne. Samtidig har han ingen aktiv hjelpende rolle, og også han blir lurt av Háhcešeadnidattera.

Modell

Lappiske eventyr og sagn 2: fra Troms og Finnmark, nr. 30.1 s. 63.

Manddatteren og kjerringdatteren⁸⁵

Det er et par som har giftet seg, de har en datter hver fra før. Kjerringdattera og manddatteren inngår et veddemål om at den som taper må hoppe i brønnen. Manddatteren taper og hopper oppi, men havner på et magisk sted. Der utfører hun flere oppgaver for en trollkjerring og ved hjelp av flere hjelpere slipper hun unna med et skrin fullt av rikdommer. Kjerringdattera vil også ha et slikt skrin og hopper i brønnen hun også. Hun klarer ikke oppgavene og kommer hjem med et skrin fullt av ormer.

Objekt

Objektet i fortellingen er å få et godt liv eller å få fred fra kranglingen med søsteren og hennes mor. Manddattera uttrykker ikke noe eksplisitt ønske om noe av dette, men det er tydelig gjennom hennes handlinger at hun er fornøyd med slik tingene utspiller seg.

Helt

Manddattera er helten i eventyret. Det er henne vi følger gjennom hele fortellingen, det er hun vi heier på og som presenteres som det positive motstykket til kjerringdattera. Det er også hun som mottar hjelp fra hjelperne gjennom fortellingen, en typisk indikasjon på at denne figuren er helten i fortellingen.

Motstander

Kjerringdattera og moren er motstandere i fortellingen. De jobber aktivt mot manddattera gjennom hele fortellingen og de prøver aktivt å hindre henne i å lykkes, både i sine prosjekter og generelt i livet. De er også direkte onde i sine handlinger og jobber mot det samme objektet som helten jobber mot.

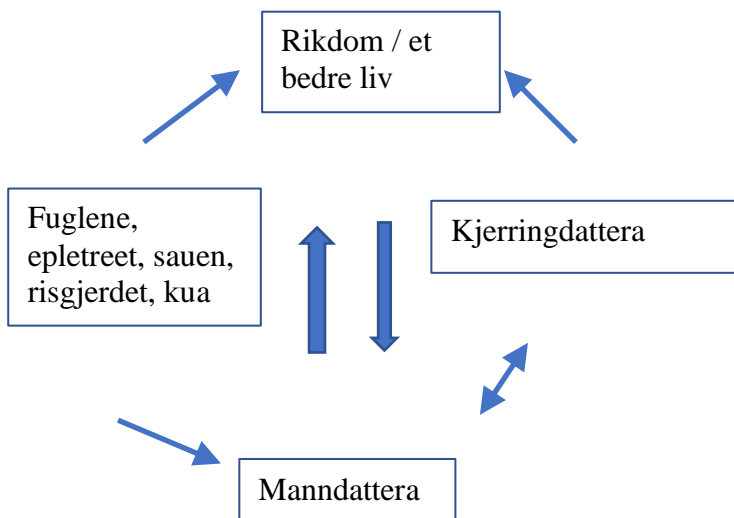
---

⁸⁵ Fortellingen er som de andre norske fortellingene skrevet i en språkdrakt som var det vanlige på denne tiden, jeg har i dette eventyret og de påfølgende norske eventyrene benyttet meg av de moderne norske navnene på figurer og ting for å gjøre det klart for leseren hva som menes. Dette vil likevel bli kommentert de gangene det forekommer.

Hjelper

I dette eventyret finner vi mange hjelpere. Mange av disse presenteres på en måte som er typisk for folkeeventyret, nemlig at hjelperen ber om noe og at helten gjør dette mot å få hjelp senere. Dette gjelder også i dette eventyret for epletreet, sauene, risgjerdet og kua. Fuglene er den reneste hjelperen i at de tilbyr hjelp uten å be om å få noe i retur. Alle hjelperne tilbyr også denne hjelpen til kjerringdattera, men hun hører ikke etter.

Modell

Norske folkeeventyr, 1843, Nr. 15, s. 86.

De tre kongsdøtrene i berget det blå

Det er to ulike analyser av dette eventyret, omtalt som analyse nr. 1 og analyse nr. 2, jeg vil behandle disse to på samme måte som alle de andre analysene. Bakgrunnen for at det er to ulike analyser kommer av at jeg ønsker å vise fram min egen analyse av eventyret gjort på bakgrunn av de samme kriteriene som de resterende eventyrene i oppgaven, dette er analysemodell nr. 2. Analysemodell nr. 1 viser fram Bryld og Lykkes analyse av eventyret fra deres tekst "Kan kvindeligheds historie fortelles? Om fortællerteori, folkeeventyr og kvindeæstetik" og viser fram en typisk patriarkalsk tolkning av teksten. Jeg vil kommentere videre på forskjellene på disse i diskusjonens kapittel om «kvinner som objekter».

Handlingsreferat

Kongen og dronningen ønsker seg veldig gjerne barn. En gammel kone sier at ønsket vil gå i oppfyllelse, men at døtrene må være inne til de alle har fylt 15 år. Døtrene går ut og blir tatt inn i berget. En soldat, en løytnant og en kaptein legger ut på jakt etter døtrene. Soldaten finner dem og befri dem fra trollet, men kapteinen og løytnanten lar han i stikken og vil gifte seg med døtrene i stedet. Soldaten kommer seg ut av berget og vinner prinsessen tilbake med å bevise at det var han som reddet dem.

Objekt

Nr. 1

Prinsessene er objektet i fortellingen da det er disse soldaten, løytnanten og kapteinen søker å befri. Det er også disse kongen og dronningen ønsker seg i starten av fortellingen.

Nr. 2

Et godt liv/frihet er objektet i eventyret, da det er dette prinsessene søker. De ønsker seg fri fra fortryllelsen tidlig i eventyret, og de ønsker seg fri fra trollene i berget.

Helt

Nr. 1

Soldaten er helten i fortellingen da det er han som befri prinsessene og på denne måten løser problemet i historien. Det er også han som mottar premien i fortellingen, penger, halve kongeriket og prinsessen han ønsker seg mest.

Nr. 2

Prinsessene er helten i fortellingen. Det er de som vil befri seg fra skjebnen, og de er med på å lure trollet. Det er også de som aktivt tar valget om å dra ut, de ønsker å bryte fortryllelsen som holder dem.

Motstander

Nr. 1

Kapteinen og løytnanten er motstanderne i eventyret. De har samme mål som soldaten, om å frigjøre prinsessene og vinne premien. De motarbeider også helten både aktivt og indirekte gjennom hele fortellingen.

Nr. 2

Skjebnen/ den gamle kjerringa som forhekser prinsessene er motstanderen til prinsessene. Det er hun som forbanner dem slik at de ikke kan gå ut før de alle er fylt 16 år og som dermed motarbeider prinsessenes begjær om frihet.

Hjelper

Nr. 1

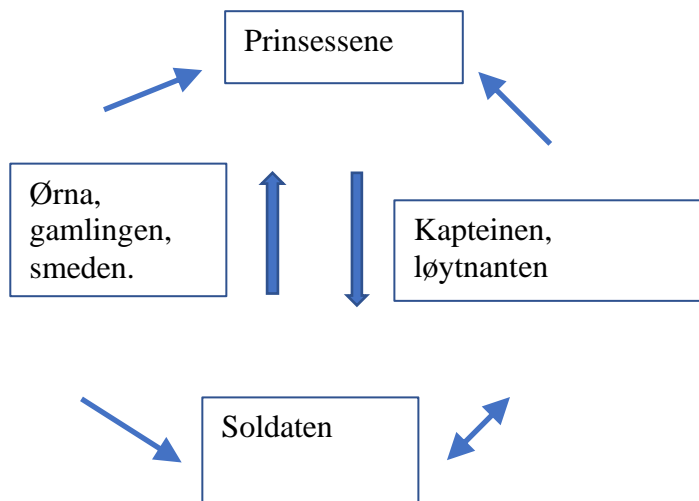
Ørna, gamlingen på gården og smeden er alle hjelperne til soldaten. Ørna hjelper soldaten direkte med både å komme seg ut av berget samt vinne prinsessene tilbake. Gamlingen hjelper soldaten med å finne fram til berget og smeden hjelper soldaten med en sjanse til å vinne prinsessene ved å bevise at det var han som reddet dem.

Nr. 2

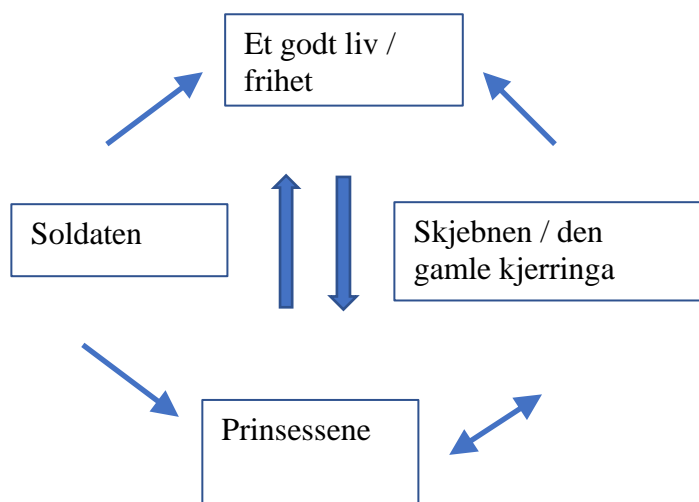
Soldaten er hjelperen i fortellingen. Det er soldaten som hjelper prinsessene med å komme seg ut av berget, samt med å slippe å gifte seg med løytnanten og kapteinen, som de ikke vil ha.

Modell

Nr. 1

Nr. 2

Eventyrbog for barn: norske folkeeventyr 1, 1887, Nr. 1, s. 1

Risen som ikke hadde noe hjerte på seg

En konge har syv sønner. Seks av dem drar ut for å finne koner og blir forsteinet av en rise på hjemveien. Askeladden⁸⁶ drar ut for å redde dem. På veien blir han instruert av en ulv og overvinner prøvelser. Han redder en prinsesse samtidig som han redder brødrene. Alle lever lykkelig alle sine dager.

Objekt

Brødrene er objektet i fortellingen. Askeladden, som er helten i fortellingen, begjærer å få brødrene sine tilbake og å samle familien og det er dette som er målet i fortellingen. Det er kongen som uttrykker målet første gang. Dette fordi han som elsker familien sin høyt og ønsker ikke alle skal forlate han samtidig. Dette er også grunnen til at han ønsker at de skal ta med seg prinsessene hjem til gården. Det er han som uttrykker målet med at de alle skal komme hjem.

Helt

Helten i fortellingen er Askeladden. Det er Askeladden som reiser ut for å finne igjen brødrene sine, og det er han som redder dem. Det er altså han som løser konflikten i fortellingen. Det er også Askeladden fortellingen følger hele tiden, og fortellingen sirkulerer rundt han.

Motstander

Motstanderen til Askeladden er risen. Risen er den som kidnapper brødrene og prinsessene i utgangspunktet og på denne måten skaper konflikten. Det er i tillegg han som holder på prinsessa til Askeladden og hindrer henne fra å gå ut, det er altså han Askeladden må bekjempe både for å befri brødrene og prinsessa.

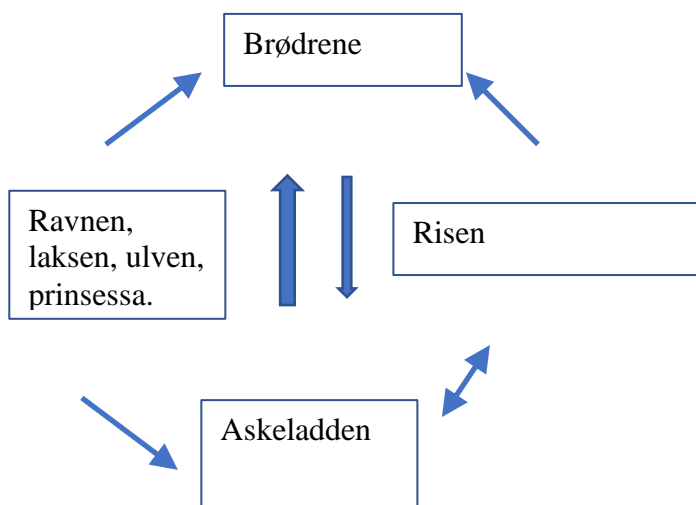
---

⁸⁶ Askeladden blir i originalversjonen av eventyret omtalt som Askepott. Det er likevel tydelig at det er snakk om en mann. Jeg har derfor som alle andre steder valgt å presentere eventyret i moderne språkdrakt.

Hjelper

I dette eventyret møter Askeladden mange hjelpere. Både raven⁸⁷ og laksen er vanlige hjelpere som først får hjelp av Askeladden tidlig i eventyret for så å gjengjelde tjenesten senere. Ulven har en mer aktiv rolle i fortellingen, siden han i noe grad styrer fortellingen ved å fortelle Askeladden hva han skal gjøre. Prinsessen kan også ses på som en hjelper, da det er hun som faktisk lurer trollet, og hun er i like stor grad som Askeladden med på å befri seg selv. Hun er en aktiv del av løsningen på problemet i eventyret.

Modell

Norske folkeeventyr, 1843, Nr. 37, s. 245

Gutten som ville fri til dattera til mor i kroken

En gutt og hans mor lever i en stue. De er fattige og har det trangt. Gutten vil ikke arbeide og drar for å fri til en jente i stedet, slik at hun kan forsørge dem. På veien faller han ned i et hull der han får instruksjoner av en rotte. Ved å følge instruksjonene får han til livets opphold. Dette skjer gjentatte ganger, der siste gang fører til prinsessen og uendelig rikdom.

---

⁸⁷ Gjennom hele eventyret er alle dyrene omtalt med navnene som var vanlige å bruke på 1800-tallet, ulven er en gråbein, raven korpen osv. Jeg har for klarhets skyld brukt de moderne betegnelsene.

Objekt

Objektet i fortellingen er et bekymringsfritt liv der helten kan gjøre som han selv ønsker.

Målet i fortellingen er for de to i huset å kunne leve et liv uten fattigdom og sult, uavhengig av hvordan dette går til. Om dette er ved å gifte seg med datteren til mor i kroken eller ved å få seg arbeid (morens løsning) er ikke i hovedpoenget.

Helt

Helten som løser konflikten i eventyret er gutten. Ved å dra på frierferd og falle i hullet og deretter ikke motsi rotta, løser gutten fattigdomsproblemet sitt gang på gang. Hans rolige og ubekymrede vesen løser problemet gjennom å ikke ta på vei over at det ikke ble slik han hadde tenkt. Samtidig tar ikke gutten aktivt del i handlingen, han gjør det minimale av det som kreves for å få løst konflikten han opplever til enhver tid. Det er gutten vi følger gjennom hele fortellingen, på denne måten utløser han også helterollen.

Man kan også se på prinsessen som helten i fortellingen. Det er hun som gjennom sine gaver løser problemet til gutten og hans mor og løser dem fra fattigdommen. Men dette kan også ses på som gaver og at prinsessen er hjelperen i fortellingen.

Motstander

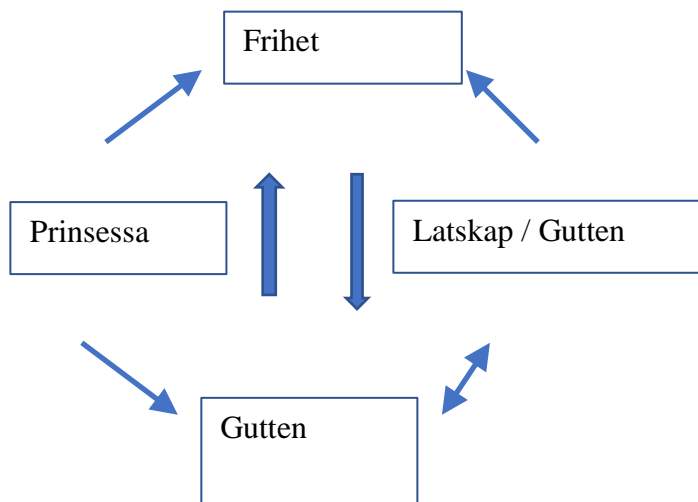
Motstanderen i fortellingen er på mange måter gutten selv. Det er latskapen i gutten, eller hans manglende vilje til å arbeide som gjør at gutten og moren opplever slik fattigdom. Samtidig er målet til gutten å kunne ha noe å leve av uten å måtte jobbe, og gjennom dette ønsket er fattigdom eller sult motstanderen i fortellingen, for det er sult og fattigdom som hindrer han i dette.

Hjelper

Det er prinsessen som er hjelperen i fortellingen. Hun gir gutten gaver som hjelper han med å løse problemet sitt og er avgjørende for å få løst problemet til gutten og hans mor. Hun tjener

også på å hjelpe gutten da hun gjennom han blir forløst fra trolldommen. På denne måten hjelper hun seg selv gjennom å hjelpe ham.

Modell

Norske Folke-eventyr, 1871, nr. 77, s. 73

Skjemteeventyr

Analysemetoden er laget for å passe på vanlige eventyr, etter definisjonen til Aarne og Thompson⁸⁸. Disse to eventyrene er ikke vanlige eventyr, men skjemteeventyr og derfor passer ikke analysemodellen spesielt godt på eventyrene. Jeg har likevel valgt å analysere eventyrene etter samme mal, da dette gir god oversikt når vi skal sammenligne eventyr senere i oppgaven. Skjemteeventyrene er også gode kilder til å diskutere forholdet mellom mann og kvinne, da de ofte behandler denne tematikken⁸⁹.

Med en slem kvinne holder ikke engang djevelen ut

En mann og en kvinne lever sammen, kvinnen kjefter og smeller mye. Mannen dytter kvinnen ned i et hull, men begynner å savne henne og prøver å redde henne opp. I stedet for konen er det djevelen som kommer opp av hullet. Mannen får som belønning for å ha reddet djevelen

---

⁸⁸ Bjerkem, 1996, s. 9

⁸⁹ Solberg, 2007, s. 25

at han kan se alt, også de usynlige. Djevelen setter seg til å klemme på kongsdattera og gjør henne syk. Mannen lurer djevelen ned i hullet igjen og mannen får gifte seg med kongsdattera og får halve kongeriket.

Objekt

Det gode liv er objektet i eventyret. Det er det helten begjærer. Et rolig liv uten kjeft fra kona og uten et fryktelig strev på gården. I så måte kan en si at det er å ha et levebrød uten strev som er objektet i eventyret. Dette er også slik eventyret avslutter: «Så fikk han levebrød»⁹⁰

Helt

Mannen er helten i fortellingen, det er han som vinner objektet og som handlingen sentrerer seg rundt. Det er også han som gjør de aktive handlingene i eventyret, både lurer kona og prøver å redde henne igjen.

Motstander

Kona er motstanderen i eventyret, det er hun som motarbeider det gode livet til mannen gjennom både oppførsel og sin funksjon som kona hans.

Hjelper

Djevelen er på mange måter hjelperen i denne fortellingen. Djevelen hjelper mannen med å vinne prinsessen og halve kongeriket. Samtidig er ikke dette noe djevelen gjør med vilje, han bare legger til rette for dette ved å først gi mannen en gave og så gjøre prinsessen syk. Hans funksjon som hjelper er dermed inaktiv, men samtidig er den sentral for utviklingen i fortellingen.

Prinsessen kan også ses på som en hjelper, da hun er funksjonen som oppfyller begjæret om objektet for helten. Det er hun, gjennom seg selv og hennes giftemål som gir mannen et liv i

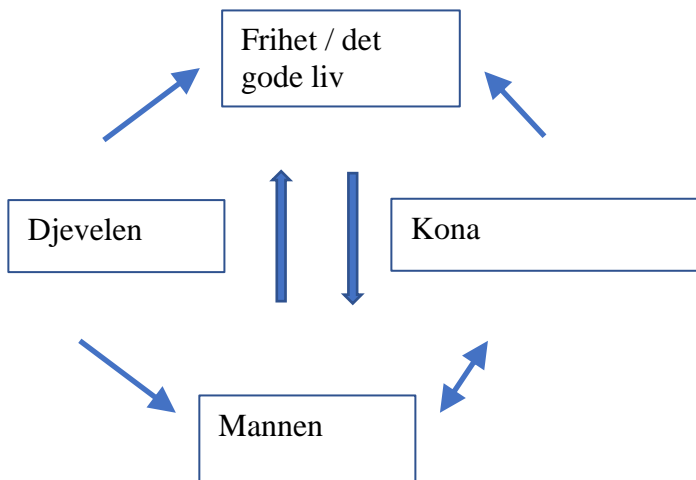
---

⁹⁰ Qvigstad, 1927, s. 177

rikdom uten mer arbeid, mas og slit. Samtidig vil jeg si at hun bare er et symbol på objektet i seg selv og ikke en hjelper da hun ikke gjør noen aktive handlinger eller valg i fortellingen.

Modell

Lappiske eventyr og sagn 3: Varanger. Eventyr nr. 41, s. 175

Dumme menn og troll til kjerringer

To kjerringer krangler, og for å finne ut av hvilken kjerring som har den dumme mannen lurte de mennene sine. Den ene lurte mannen til å tro at han er død, den andre til å gå i begravelsen til den første naken. De finner til slutt ut at de har blitt lurte og går hjem for å piske konene sine som straff.

Objekt

Objektet i fortellingen er å lure mennene. Målet for kvinnene er å bevise hvilken av mennene som er den dumme.

Helt

Kvinnene er heltene i fortellingen fordi det er de som gjennomfører eller klarer målsetningen, nemlig å lure mennene. Det er også disse fortellingen følger gjennom hele eventyret.

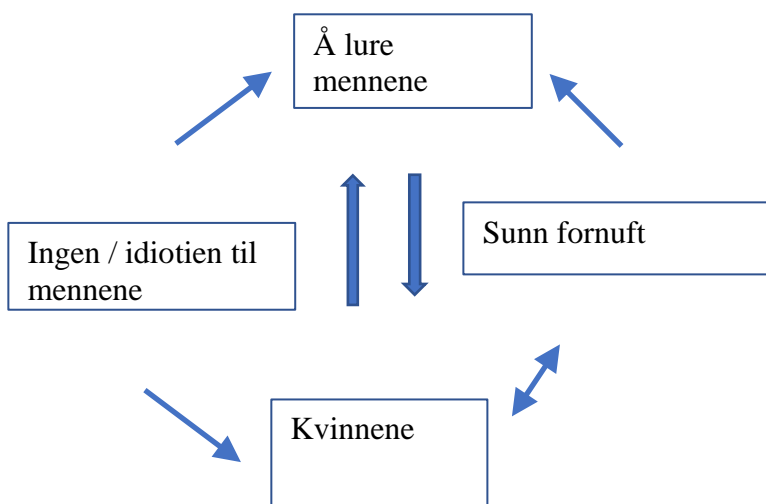
Motstander

Det som jobber mot kvinnenes målsetning i eventyret er sunn fornuft, men i og med at det ser ut som mennene har lite av dette går det greit for handlingen i eventyret.

Hjelper

Det er ingen hjelpere i eventyret.

Modell

Norske Folke-eventyr, 1871, nr. 78, s. 80

Diskusjon

Vi har altså sett at det er mange ulike kvinneskikkelser som kommer til uttrykk gjennom de ulike eventyrene i analysene. Jeg vil nå gå mer i dybden på hvordan ulike kvinneroller kommer fram i de ulike eventyrene samt knytte disse observasjonene i teoriene som ble presentert i teorikapittelet. Jeg vil behandle de rollene jeg ser og knytte eventyrene som har disse rollene opp mot dette løpende, noe som gjør at jeg nå skal presentere de samiske og de norske eventyrene blandet. Jeg har organisert diskusjonen ut fra ulike fremstillinger av kvinner, har inndelt denne i følgende ulike underkapitler: kvinner som monstre og engler, kvinner som objekter, kvinner som har sterke biroller og kvinner som helter. Innenfor disse underkapitlene vil jeg som sagt trekke inn de eventyrene som passer og vise hvordan disse eventyrene viser fram den aktuelle tematikken som omtales i underkapitlet. Dette vil gjøre at

når vi kommer til avslutningen har jeg en del konkrete observasjoner rundt kvinners roller i eventyrene som jeg kan vise til.

Kvinner som monstre og engler

Kvinner som monstre er den rollen vi møter aller mest i de eventyrene vi har behandlet. Vi møter denne rollen i «Piken som hoppet i vannet og ble en gulland», «Dumme menn og troll til kjerringer», «Manndattera og Kjerringdattera» samt i «Med en slem kvinne holder ikke en gang djevelen ut». I eventyrene vi har sett på i denne oppgaven kommer oftest monsterrollen fra Gilbert og Gubars *The Madwoman in the Attic* til uttrykk gjennom kvinner som har rollen som ond og slem ofte i kombinasjon med motstander-funksjonen i eventyret. Vi ser dette blant annet i «Piken som hoppet i vannet og ble en gulland» der Háhcešeadnidattera presenteres som en kvinne med: «en sterkt krummet nese, mørkerødt ansikt, svarte øyne og svart hår»⁹¹. I tillegg til dette uflatterende utseende tillegges hun ufordelaktige personlige egenskaper i sammenligning med Njåvešeadnidattera, som at hun er handlekraftig, ressurssterk og pågående. Gjennom eventyret utvikler også denne motsetningen seg, Háhcešeadnidattera blir slemmere og Njåvešeadnidattera blir snillere og mer blåøyd. Både den utseendemessige beskrivelsen og den mer og mer ondsinnede oppførselen er i tråd med Gilbert og Gubars monsterrolle, der det kvinnelige monsteret skal stå i kontrast til engelen. Vi ser nesten akkurat den samme funksjonen som Gilbert og Gubar beskriver fra Snøhvit:

«the fair, young, pale and the other just as fair, but older, fiercer; the one daughter, the other a mother; the one sweet, ignorant, passive, the other both artful and active; the one sort of angel, the other an undeniable witch.»⁹²

En passiv og en aktiv, en smart og en ignorant, en ond og en god kvinne. Det eneste som ikke passer helt perfekt er at Háhcešeadnidattera ikke er like pen som Njåvešeadnidattera i eventyret.

Akkurat den samme koblingen mellom to kvinner ser vi i «Manndattera og kjerringdattera». Den er også i dette eventyret presentert gjennom utseende, men spesielt gjennom personlige egenskaper. «Kjerringdatteren var doven og lad og vilde aldrig bestille Noget, Manddatteren

---

⁹¹ Qvigstad, 1928, s. 63

⁹² Gilbert og Gubar, 1984, s. 36

var flink og villig»⁹³. Kjerringdattera beskrives altså som lat og tafatt, hun har ingen gode egenskaper og gidder bare å gjøre et tak når hun ser hvilke belønninger Manddattera fikk ut av det. Hun er sammen med sin mor også konsekvent på at hun hundser og behandler Manddattera dårlig, og på denne måten sementerer hun sin rolle som monstret gjennom sin dårlige personlighet. Vi ser altså igjen denne rollen som Gilbert og Gubar påpeker, en slem kvinnerolle og en snill. Et monster og en engel.

Også i «Dumme menn og troll til kjerringer» ser vi denne rollen utspille seg. Gjennom hele eventyret portretteres det hvor onde kjerringene er, de krangler bare for krangelens skyld og skaper dårlige situasjoner for mennene sine gjennom at de prøver å lure dem. De blir ikke tillagt den typiske monsterrollen gjennom at de settes opp mot hverandre, da begge kjerringene portretteres i like dårlige ordelag, men likevel vil jeg si de oppfyller en monsterrolle i den funksjonen at de er tydelig framstilt som slemme og ondsinnede. Deres funksjon i eventyret er å vise seg selv i uheldige framstillinger sammenlignet med deres menn, samtidig som de er driftende og plottene og på denne måten ikke oppfyller de krav som stilles til den viktorianske kvinnerollen.

Den samme rollen ser vi utspille seg i eventyret «Med en slem kvinne holder ikke en gang djevelen ut». Kvinnen blir presentert som urimelig, kravstor og vanskelig i eventyret, selv om hun jobber flittig og er et skikkelig arbeidsjern. Hun setter store krav til de hun er sammen med, både mannen hjemme på gården og djevelen nede i hullet. Djevelen sier blant annet: «For han slapp da bort det fra det slemme kvinnfolket; med henne kunde ikke engang djevelen greie sig;(...)»⁹⁴ Gjennom dette blir hun et monster i fortellingen som driver alle fra seg og er uutholdelig å være sammen med. Denne koblingen er ikke like ren til Gilbert og Gubars teori fordi eventyret ikke inneholder beskrivelser av utseende og fordi kjerringa jo har noen positive egenskaper, men det er likevel en nokså klar funksjon. Det er likevel ikke en positiv egenskap at hun er ressurssterk, da dette ikke er en egenskap kvinnene skal ha. De skal være underdanige og stille. Dette er ekstra tydelig i kontrast med prinsessen også i dette eventyret som står som en motsetning til kjerringa og som har englefunksjonen i fortellingen. Denne brytningen av det vi i dag ville sett på som en positiv egenskap (tiltakskraft og arbeidslyst) og det som da var et dårlig karaktertrekk er interessant. Her ser vi at tidens

---

⁹³ Asbjørnsen og Moe, 1943, s. 86

⁹⁴ Qvigstad, 1927, s. 177

påvirkning på samfunnets oppfattelse av hva en kvinne skal være påvirker hvordan vi ser på kvinnerollen, også i historiske tekster. Gilbert og Gubar tar utgangspunkt i den viktorianske kvinneskikkelsen, da også de fleste eventyrene ble samlet inn og der var disse evnene ikke beskrevet i positive ordelag. På denne måten viser eventyret fram kvinnene som motsetninger mot hverandre samtidig som de sier noe aktivt om sin tid. Dette viser også at eventyrene viser fram en mer komplisert og sammensatt kvinneframstilling enn den Gilbert og Gubar presenterer. Kvinnene er ikke bare engler og demoner, de er ekte mennesker med både gode og dårlige egenskaper. Dette ser vi også igjen i eventyret om «Piken som hoppet i elva og ble en gulland», der Njåvešeadnidattera viser både gode og dårlige egenskaper.

I «Med en slem kvinne holder ikke en gang djevelen ut» er ikke englerollen en sentral rolle i den forstand at den er stor, men den er likevel viktig som motsetning til kjerringa / monstret. Her er det prinsessen som oppfyller englerollen samt oppfyller drømmen til helten om et liv uten strev og arbeid. Hun blir da en kontrast til kjerringa, både i at hun kan oppfylle begjæret til helten, og også gjennom sin væremåte, hun er spak og snill.

Også i «Mannattera og kjerringattera» finner vi denne motsetningen mellom helten og motstanderen. På motsatt side av monstret i Kjerringattera finner vi Mannattera som oppfattes som en engel, både i oppførsel og utseende. Hun sier aldri imot, hun gjør som hun får beskjed om og hjelper alle på sin vei, både ting og dyr, trollkjerringer og stemødre og søstre med onde hensikter. På denne måten blir hun inkarnasjonen av en englefigur, oppofrende, snill, pen, underdanig og pliktoppfyllende. Hun steller gjerne hjemme og hjelper alle på sin vei.

I «Piken som hoppet i elva og ble en gulland» er det Njåvešeadnidattera som har englerollen i eventyret. Hun beskrives som lys, pen og snill og står i sterk kontrast til Håhcešeadnidattera gjennom hele fortellingen. Samtidig er ikke Njåvešeadnidattera en perfekt englefigur. Hun tar hevn på Håhcešeadnidattera i slutten av eventyret, noe som en perfekt engle-rolle ikke ville ha gjort. Vi ser altså igjen av eventyrene presenterer en kvinnerolle som er mer sammensatt enn det Gilbert og Gubar har presentert og som er mer ekte enn det mange forbinder de ulike rollene i eventyret med.

Samtidig er Håhcešeadnidattera og Njåvešeadnidattera perfekte kontraster til hverandre, og måten de blir presentert på gjør at de er gode eksempler på hvordan engel og monsterrollen til

Gilbert og Gubar fungerer. Englerollen hos Gilbert og Gubar er ofte en rolle som kan kombineres med rollen som objekt for helten, da den som innehar rollen som engel også ofte innehar rollen som objekt. Det er viktig at vi i denne sammenhengen ikke snakker om funksjonsrollen objekt slik vi har snakket om tidligere i oppgaven, men om en objektivisering av karakteren der karakteren ikke har noen egen funksjon, det er ingen egen vilje, kraft eller selvstendighet. Objektet er ofte et symbol på rollen som funksjonsobjekt.

I noen av eventyrene ser vi at kvinnenens eneste rolle er som objekt for helten. Denne rollen er det vi ofte forbinder med prinsessene i de klassiske eventyrene, og som nok er grunnen til at eventyrene har et noe ufeministisk rykte. Denne objektiviseringen av kvinner kan vi se hos prinsessen i «Med slem kvinne holder ikke en gang djevelen ut» og i «Brødrene som ville finne seg kjærester».

Kvinner som objekter

I «Brødrene som ville finne seg kjærester» finner vi tydelig kvinner som har objektsfunksjon. I dette eventyret møter vi to ulike kvinneskikkelser. Det er trolldatteren som Nikkala deler seng med tidlig i eventyret samt prestedatteren som er objektet i fortellingen. Ingen av disse kvinnene har veldig sentrale roller i fortellingen, og selv om prestedatteren er et objekt som uttrykker noe selvstendighet gjennom at hun selv gir uttrykk for hvilken av brødrene hun ønsker å gifte seg med, så har hun ikke noen aktiv rolle i eventyret, hverken gjennom handling eller meninger. Trolldatteren har en typisk svak kvinnerolle, hun er snill, dum og lettlurt og hjelper Nikkala både med å stjele fra sin far og å unngå å bli spist uten at hun skjønner det selv. Prestedatteren på sin side kan sies å være noe smartere fordi hun forstår at det ikke er brødrene, men helten hun ønsker å gifte seg med, men hun har ingen aktive personlighetstrekk utenom dette. Det som er interessant å påpeke her er at når prestedatteren ytrer et ønske om å gifte seg med Nikkala er det ingen som motstrider dette. Hennes ønske er tydelig viktig og selv hennes far må opprette hindringer i veien for Nikkala, det er ingen som kan si nei for henne. Dette tyder på at hun kanskje har noe makt i fortellingen selv om hun er en tilsynelatende objektsfigur. Likevel er det alt i alt tydelig at kvinnene i denne fortellingen ikke har noen særlig funksjon utenom å fungere som objekt for helten og en måte å nå sine mål på.

Kanskje enda tydeligere ser vi objektsfunksjonen i «Med en slem kvinne holder ikke en gang djevelen ut». Prinsessen har ingen egen vilje, hun prater ikke, handler ikke og uttrykker ingen følelser. Hun er bare et objekt som gjennom sin funksjon oppfyller begjæret til helten samt gir helten det han ønsker seg, både i form av materielle goder, og også i hva slags liv han ønsker å leve. Denne funksjonen er den typiske patriarkalske kvinnefunksjonen Bryld og Lykke er så kritisk til i sin tekst. De poengterer at denne stillestående kvinnen er et uttrykk for det patriarkalske samfunnet som helhet og at deres rolle i eventyret er å framheve mannen. Dette er også interessant når vi ser på hvor ulikt jeg og Bryld og Lykke har analysert eventyret «De tre kongsdøtrene i berget det blå».

Bryld og Lykke mener dette eventyret er et typisk eksempel på et patriarkalsk eventyr der kvinnen ikke har noen funksjon utenom som objekt.

«I *De tre konedøtre...* er der ingen tvil om, hvem historien handler om. Kongedøtrene er tydeligvis kun middel til, at helten, dvs. Soldaten, kan gjennomgå sine prøvelser og blive belønnet efter fortjeneste, når han har demonstreret sine kvalifikationer som helt⁹⁵».

Jeg har dog laget en analyse ved hjelp av den valgte analysemodellen som viser at kvinnene har en aktiv funksjon i fortellingen, de kan til og med bli sett på som helter. Prinsessene er de som aktivt søker seg et bedre liv i fortellingen, de søker etter å bli forløst fra trolldommen, de tar et aktivt valg om å trosse fortryllesen og de prøver aktivt å bryte seg ut av berget. De uttrykker også tydelig at de ikke ønsker å gifte seg med løytnanten og kapteinen, noe som også viser tiltak og snarrådighet. Samtidig kan man om man ønsker å følge Bryld og Lykkes analyse av eventyret si at prinsessene har sterke kvinnelige biroller i eventyret. Vi ser disse sterke kvinnelige birollene spesielt i dette eventyret, «De tre kongsdøtrene i berget det blå» samt i «Risen som ikke hadde noe hjerte på seg».

Sterke kvinnelige biroller

I «De tre kongsdøtrene i berget det blå» er det en mannlig helt, men vi finner en kvinne som har en aktiv rolle i å redde seg selv. Gjennom at det faktisk er prinsessen som lurer risen, redder hun seg selv og har en sterk rolle i å oppfylle begjæret til helten, nemlig å få både brødrene og konene deres tilbake. Hun redder på denne måten både seg selv og han. Gjennom

---

⁹⁵ Bryld og Lykke, 1985, s. 117

handlekraft og tiltak viser hun at hun har en viktig rolle i eventyret, og gjennom sine handlinger viser hun seg som en sterk kvinnelig rolle i eventyret, selv om det er en birolle. Alt dette fordrer at vi tar utgangspunkt i analyseversjon nr. 1 av eventyret, altså Bryld og Lykkes analyse, ikke min.

Slike kvinnelige biroller som likevel har sterke funksjoner finner vi også i «Gutten som ville fri til dattera til mor i kroken» og «Risen som ikke hadde noe hjerte på seg».

Rotten eller prinsessen i eventyret om «Gutten som ville fri til dattera til mor i kroken» er kanskje den sterkeste figuren i fortellingen. Det er hun som løser heltens problemer gang etter gang. Hun viser også list i den forstand at hun utnytter gutten til å løse trolldommen som er kastet over henne, og gjennom å hjelpe gutten og gi han gaver hjelper hun seg selv og hoffet sitt samtidig som hun hjelper han. Det er hun som instruerer gutten, forteller hvordan det skal være og styrer hele skuta. Hun ber aldri om råd eller hjelp. Måten hun bærer nøkkelen i halen på kan ses på som et symbol for den funksjonen hun har i eventyret. Hun er nøkkelen til guttens problemer og han er til hennes. Dette dualistiske forholdet av nytte gjenspeiles av maktforholdet mellom de to.

Guttens mor er også en skikkelse som selv om hun ikke får mye tid eller fokus i eventyret tydelig er den som styrer husholdningen. Det er hun som får gutten til å gå på frierferd og til å ta ansvar for hvordan de skal klare seg. Hun er altså en tydelig lederskikkelse i det livet de to lever, selv om hun ikke tar mye plass i eventyret. Gutten i seg selv, på tross av sin rolle som helt i fortellingen, er underordnet.

I eventyret om «Risen som ikke hadde noe hjerte på seg» finner vi også disse kvinnelige birollene som er sentrale for hvordan eventyret ender. I dette eventyret kommer prinsessen sent inn og vi får derfor ikke stifte bekjentskap med henne så lenge. Samtidig har hun en aktiv rolle når hun først kommer inn i eventyret. Det er hun som lurer trollet i like stor grad som det er Askeladden og gjennom dette frigjør hun seg selv i like stor grad som Askeladden frigjør henne. Hun har en aktiv rolle i å løse problemstillingen i eventyret og derfor innehar hun en viktig funksjon. Uten henne ville ikke Askeladden kunnet reddet hverken seg selv eller brødrene sine, da han ikke ville kunnet lure trollet. Samtidig er det jo slik at hun ikke tok noe initiativ til å redde seg selv, hun satt og ventet på Askeladden og på denne måten faller hun inn i den samme, gamle patriarkalske tropen om at prinsessen må reddes fra sitt høye tårn,

eller i dette tilfellet fra sitt dype berg. Hun blir derfor en liten, men viktig karakter i denne historiens utfoldelse, dette i sterk kontrast til f.eks. «Askepott» der det er kvinner som styrer historien, både som helt og motstander.

Kvinnelige helter

Askepott er en av denne oppgavens få kvinnelige helter som er en helstøpt figur, hun viser både personlighet, egenhet og et ønske om å skape sitt eget liv. Gjennom hele eventyret følger vi Askepott og hennes ferd mot å få oppfylt sitt begjær eller ønske. Det ytre ønsket eller begjæret hennes endrer seg i løpet av fortellingen, mens det indre begjæret forblir det samme. Hun ønsker seg et godt liv, og måten hun skal oppnå dette endrer seg i løpet av fortellingen mens målet forblir det samme. Gjennom eventyret viser helten handlekraft, medmenneskelighet og ærlighet som gjør henne til en mangefasettert helt, slik Hourihan etterlyser. «They are impelled by the urge to survive, by love, and by curiosity – the desire to learn and to understand themselves and the world about them better⁹⁶». Samtidig er hun med på å fylle det rommet og den rollen som Ragan etterlyser, en kvinnelig helt som ikke er helt på tross av eller fordi, hun bare er en helt på lik linje som Askeladden er det i andre fortellinger.

Den kvinnelige helten ser vi i en annen versjon hos «Stállo lures av en pike». Her er fortellingen mye kortere og den tekstlige versjonen er ikke så utfyllende. På denne måten får vi ikke bli kjent med piken på samme måte, men også hun redder seg selv fra sin skjebne og styrer derfor sitt eget liv. Hun fyller derfor mange av de samme kravene som Ragan spesielt ser etter, en ekte helt.

«Piken som hoppet i vannet og ble en gulland» er på sin side mer lik fortellingen om Askepott. I «Piken som hoppet i vannet og ble en gulland» er Njávešeadnidattera en figur som samtidig som hun oppfyller englerollen til Gilbert og Gubar også er helten i eventyret. Eventyret følger Njávešeadnidattera fra start til slutt og det er aldri noen tvil om at leseren ønsker at hun skal oppnå objektet. Hun viser også litt tak og setter krav om hva hun ønsker i det det blir klart at Háhcešeadnidattera har lurt henne. «Men hun sa: «Jeg kommer ikke til

---

⁹⁶ Hourihan, 1997, s. 233

kongsgården før Attsjesjændatteren⁹⁷ er brent helt op og hennes fotspor er brent helt op.»⁹⁸ Den hevngjerrigheten som Njávešeadnidattera viser her, er ikke i tråd med Gilbert og Gubars englefigur, men er absolutt i tråd med det poenget Hourihan gjør om at helten skal være et ekte og helt menneske. Her viser Njávešeadnidattera sin menneskelige side gjennom å være sint og sette krav om hvordan urettferdigheten hun har opplevd skal gjøres om. Hun viser også at hun ikke er redd for å sette krav til sin framtidige mann og sin bror.

Også de norske eventyrene har kvinnelige helter, dette ser vi i hovedsak i «Dumme menn og troll til kjerringer», «Mannattera og kjerringattera» og «De tre kongsdøtrene i berget det blå». I de norske eventyrene kommer dog ikke de kvinnelige heltene like ensidig godt ut av helteframstillingen.

I «Mannattera og kjerringattera» møter vi den kvinnelige helten Mannattera. Hun oppnår objektet og det er hun som mottar hjelp fra hjelperne. Det er også hun som klarer å lure trollkjerringa samt at det er hun som får skatten til slutt. Likevel er hun ikke en veldig typisk helt slik vi tidligere har sett dem. Hun er underdanig og lar seg lett kue av stesøsteren og stemoren. Hun legger heller ikke aktivt ut på et tokt for å bedre livsvilkårene, det er stesøsteren og stemoren som lurert henne slik at dette blir gjort. Dermed er det faktisk motstanderne som legger til rette for at det skal bli en god løsning på problemet eventyret er basert rundt. Mannattera er altså en atypisk helt i form av at hun ikke tar noen aktive valg om å endre på status quo, men at det heller er tilfeldighetene som fører henne til objektet. På en slik måte kan man si at hun er en inaktiv helt, slik Bryld og Lykke snakker om at Tornerose er. Samtidig er hun aktiv i det hun faller ut i eventyret sitt, når hun er i tjeneste for trollkjerringen styrer hun selv de handlingene hun utsettes for. Jeg vil derfor si at hun likevel er en klar helt.

Om man følger analyseversjon nr. 2 av «De tre kongsdøtrene i berget det blå» ser man at prinsessene har fått heltefunksjonen gjennom at de redder seg selv ut av en dårlig situasjon og at de tar aktiv stilling til det problemet de er inne i og forsøker å løse dette. Det er også prinsessene fortellingen følger gjennom nesten hele historien, vi er ca. halvveis i eventyret når vi møter soldaten, løytnanten og kapteinen for første gang. Det vil altså være naturlig å

---

⁹⁷ Háhcešeadnidattera

⁹⁸ Qvigstad, 1928, s. 67

kategorisere prinsessene som heltene i denne fortellingen etter den heltedefinisjonen vi jobber ut fra her. Samtidig viser ikke prinsessene i «De tre kongsdøtrene i berget det blå» samme tiltak som vi ser i «Askepott». Prinsessene gjør ingen tegn til å skulle redde seg selv før soldaten dukker opp, og selv om de sier imot når de blir forsøkt giftet til løytnanten og kapteinen er det ingen ting de kan gjøre med dette utenom å håpe på at soldaten skal ordne opp. Det er derfor tydelig at prinsessene er påvirket av en patriarkalsk holdning gjennom handlingene sine samtidig som de prøver å stå opp for seg selv og på denne måten bryte denne tradisjonen. De står i spenn mellom to ulike tider og tradisjoner.

Vi ser også en litt annerledes helt i «Dumme menn og troll til kjerringer». Her er kjerringene helten i den forstand at de er tiltaksfulle, ressurssterke og smarte samt at fortellingen sentrerer rundt dem. Men kvinnene er ikke heltetyper slik vi ofte ser helten for oss, for kvinnene er også slemme og ondsinnede. Dette er en kvinneframstilling som samsvarer med monstertypen til Gilbert og Gubar, som tidligere nevnt samtidig som det er en helt. Denne kombinasjonen av egenskaper ser vi ikke i noen andre eventyr stående alene, i de andre eventyrene der lignende kombinasjoner forekommer er de dårlige egenskapene ofte kombinert med motstanderfunksjonen i eventyret. Denne litt merkelige dualiteten kommer nok i stor grad av at «Dumme menn og troll til kjerringer» er et skjemteeventyr og at disse bruker overdrivelser og komikk i andre funksjoner enn undereventyrene vi har behandlet tidligere i oppgaven⁹⁹. Samtidig er det også en likhet mellom kvinneframstillingen av helten i denne fortellingen og motstanderen i f.eks. «Med en slem kvinne holder ikke en gang djevelen ut». En kvinneskikkelse som bryter mot den viktorianske holdningen om at kvinner skal være spake og tjene mannen i alle formål. Dette ser vi også igjen i hvordan kvinnene blir straffet av sine menn i slutten av eventyret når mennene innser at de har blitt lurt. Fysisk avstraffelse var noe som var stuerent og akseptert at menn kunne utøve på sine koner, fordi mannen tross alt var lederen av husholdningen.

Avslutning

Vi har nå sett at kvinner presenteres på mange ulike måter i eventyrene i denne oppgaven, både som biroller, helter, objekter og i funksjoner som monstre eller engler. På denne måten

---

⁹⁹ Solberg, 2007, s. 25

speiler kvinnene i eventyrene ulike oppfatninger av kvinners roller i de ulike samfunn og tider. Kvinnen har alltid vært underordnet mannen, spesielt i tidligere tider. Samtidig har kvinner hatt viktige roller i samfunnet, spesielt i samfunn preget av sesongarbeid borte fra hjemmet, slik som hos samene og den nordlige befolkningen forøvrig. Når mannen var ute på fiske eller på reinflytting var det kvinnene som hadde alt ansvar for hjem og husholdning. På denne måten hadde de en viktig posisjon i samfunnet.

Om de kvinnerollene vi ser i eventyrene er et uttrykk for den kulturen de kommer fra er vanskelig å si. Både Ragan, Gilbert og Gubar og Hourihan mener at eventyrene er speilinger av kulturen, og at vi derfor ser svake kvinner og kvinner i lavtstående posisjoner i disse verkene. Samtidig har jeg jo sett sterke kvinner i de eventyrene vi har lest, både som helter og som biroller.

Det som er verdt å merke seg er at av det utvalget jeg her har behandlet er det nesten ingen norske eventyr med kvinner i som helter, de kvinnelige heltene vi har møtt er fra de samiske eventyrene. De norske heltene jeg har behandlet er heller ikke like tydelige i sin heltesfunksjon som det de samiske heltene er. De samiske kvinnelige heltene fyller den typiske helterollen i større grad, mens de norske kvinnelige heltene er mer atypiske.

Jeg kjenner også igjen denne tendensen i det større materialet eventyr jeg leste før jeg gjorde utvalget til denne oppgaven. Kvinnene har større og mer sentrale roller i de samiske eventyrene enn i de norske, de er mer ressurssterke, modige og tar mer aktiv handling i sine egne liv. Selv om også de samiske kvinnene kan settes inn i engel og monster-figuren som Gilbert og Gubar skisserer er heltene likevel sterke og viser ulike aspekter ved seg selv og sin figur, slik både Ragan og Hourihan etterlyser. Flere av heltene bryter også med det som kan defineres som en kvinnerolle av Gilbert og Gubar, f.eks. Njávėšeadnidattera i «Piken som hoppet i vannet og ble en gulland». Vi ser altså den samme funksjonen mellom helt og monster, men en brytning i heltefunksjonen mellom den viktorianske og nåtidige definisjonen. De samiske kvinnene er altså mangefasetterte, sterke og har bein i nesa.

Man kan også diskutere om disse mer tafatte norske kvinnene kommer av at Norge ved tiden av innsamlingen hadde større kulturutveksling med Europa direkte enn det samene hadde, og at de på denne måten er mer påvirket av idealet om hvordan kvinnene skal være, eller om dette er noe som bare er et uttrykk for kulturelle forskjeller. Argumentet er dog noe svakt da

vi både ser tydelige spor av kommunikasjon med Europa gjennom eventyrutvalget til Qvigstad, spesielt markant i eventyret om Askepott i denne oppgaven. Vi har også kunnskap om at vi på dette tidspunktet var inne i prosessen med fornorskningen av samene og at denne kulturtrydningen skapte store kommunikasjonsflater med den norske/danske befolkningen i nordområdene. Samene hadde dessuten sterke kommunikasjonslinjer med andre folkeslag også før denne prosessen ble satt i gang, både mot nord og sør, så det at samene ikke var påvirket av utenforliggende prosesser er ikke et sterkt argument. Man kan faktisk argumentere for at på innsamlingstidspunktet var det nok daler i sentral- og Sør-Norge som var mindre besøkt enn samenes bosetninger i nord¹⁰⁰.

Innsamlernes redigering er også et poeng som er vanskelig å komme unna, men som også er vanskelig å si noe konkret om. Det er en kjent at Asbjørnsen og Moe i sitt arbeid med eventyrene gjorde både utvalg og redigerte eventyrene de samlet inn, slik at de skulle passe det publikum som skulle bruke eventyrene for underholdning samt hadde et språk som gjenspeilet eventyrenes stemning¹⁰¹. Qvigstads innsamling var først og fremst gjort i et forskningsmessig perspektiv, og dermed er eventyrene i mindre grad preget av språklig omgjøring og utvalg¹⁰². Likevel kan vi ikke utelukke at Qvigstad bare har brukt de eventyrene i samlingene sine som han synes passet med sine publikasjoner, eller at han redigert tekst slik det passet han. Dette er dog mindre trolig enn hos Asbjørnsen og Moe, da Qvigstad også har lagt ved de samiske versjonene av eventyrene i sine utgivelser, og at han i så måte ville måtte endre begge versjonene ved redigering. Det som også er interessant er at det i Qvigstads materiale er samlet inn eventyr fra en sterk overvekt av menn, selv om flere av disse har påpekt at de har lært eventyrene av kvinnelige slektninger¹⁰³. At det likevel er slik at kvinnene i de samiske eventyrene figurerer sterkere som helter i utvalget kan tyde på at kvinnene i de samiske eventyrene har en overordnet større rolle i eventyrene i samenes kulturtradisjon enn i den norske.

Vi ser altså at det kan være mange grunner til at kvinnerollene er sterke og mer framtrædende i de samiske eventyrene enn i de norske. Det er nesten vanskelig å si noe konkret om dette, jeg

---

¹⁰⁰ Pollan, 2005, s. 32-33

¹⁰¹ Solberg, 2007, s. 122-124

¹⁰² Pollan, 2005, s. 13

¹⁰³ Pollan, 2005, s. 29

har her løftet noen problemstillinger, men å konkludere vil være umulig, da vi ikke har den nødvendige kunnskapen eller det nødvendige kildematerialet.

De samiske kvinnerollene er også mer helhetlige figurer enn de norske kvinnerollene vi ser i eventyrene. De presenteres mer gjennomgående, har mer personlighet i form av at de både har gode og dårlige egenskaper, og de får lov til å ta mer plass. Dette kan i stor grad komme av at de norske eventyrene har mindre plass til de kvinnelige rollene, men det er uansett et interessant aspekt hvordan kvinnene kommer til orde når de først figurerer i et eventyr. Spesielt interessant er dette å bemerke i «Manndattera og kjerringdattera» som er det eneste eventyret der det ikke aktivt figurerer noen menn. Likevel er helten og dennes gode egenskaper direkte knyttet til en mann, gjennom at hennes navn er basert på hennes far. Denne familiekonstellasjonen har vi sett i mange eventyr før, med onde stemødre og stesøstre og en god søster, men i dette eventyret er Manndatteras godhet og gode egenskaper knyttet direkte til hennes far gjennom navnet hennes, selv om han selv ikke en gang er med i eventyret.

Det er altså tydelig at de norske kvinnelige heltene i stor grad har en annen overordnet funksjon enn de i de samiske eventyrene. I de samiske eventyrene er de sterke kvinnene rollemodeller og en inspirasjon for arbeidslyst og viljestyrke. I de norske framstillingene er de kvinnelige heltene enten spake og underdanige eller de er ondsinnede. De er altså ikke helter i den formen som Yolen etterlyser, men heller kvinner slik kvinner tradisjonelt har blitt framstilt:

«”They regularly subverted and subsumed the stories that starred strong and illustrious female heroes, promoting instead the those stories that showed women as weak or witless or, at the very best, writing prettily and with infinite patience to be rescued”¹⁰⁴

Kvinnene er heller et eksempel på Hourihans ønske om en sammensatt helt som kan være like forskjellig som oss. Dette vil si at selv om de fyller den funksjonsanalytiske kravet til å være helten i fortellingen må man likevel spørre seg: Er de virkelig helten, finnes det noen helt i disse fortellingene?

---

¹⁰⁴ Yolen, 1998, s. xviii, Forword

Om vi skal sammenligne de norske og de samiske eventyrene i dette utvalget er det i hovedsak to ting jeg vil bemerke. Det første har jeg allerede vært inne på, i de samiske eventyrene finner vi i større grad enn i de norske kvinnelige helter. Tre av de fem samiske eventyrene har kvinner som både hovedrolle og helt i fortellingen, mot ingen av de norske eventyrene. Det andre jeg vil trekke frem er at de samiske eventyrene i større grad enn de norske ser ut til å ha «ideen om et godt liv» eller ønsket om et liv uten sult og hardt arbeid som objekt i stedet for en prins, et kongerike e.l. Denne ideen finner vi også igjen i de norske eventyrene, der spesielt i «Gutten som ville fri til dattera til mor i kroken», men likevel virker det å være mer gjennomgående i de samiske eventyrene. Brita Pollan kommenterer også dette i et intervju gjort ved Fortellerradio der hun sier at det er typisk for de samiske eventyrene at hovedpersonen ønsker seg et bedre liv eller et levebrød, ikke rikdom eller halve kongeriket.¹⁰⁵

Selv om kvinnerollene i de samiske eventyrene er sterkere enn de norske kvinnerollene vi møter, ønsker jeg likevel ikke å avskrive de kvinnerollene vi ser i de norske eventyrene. Det er flere sterke kvinnelige biroller som har viktige funksjoner og som i mange tilfeller kunne ha hatt en heltefunksjon, om ikke fortellingens handlingsmønster var lagt opp slik det var. Spesielt ønsker jeg å trekke fram prinsessen fra «Gutten som ville fri til dattera til mor i kroken». Som tidligere nevnt er det i hovedsak hun som egentlig styrer handlingen i eventyret og tar de aktive valgene, det er også hun som sitter med makten, gjennom at hun sitter med rikdommen i eventyret. Man kan jo for så vidt lure på hvorfor ikke historien dreier seg rundt henne, historien om hvordan hun ble forhekset og klarte å komme seg ut av det burde være en like, om ikke mer interessant historie enn hvordan en lat gutt fikk seg rikdom. Om dette kommer av eventyrenes funksjon i dagliglivet, et patriarkalsk utgangspunkt i samfunnet eller bare kunstneriske friheter er vanskelig å si. Likevel er det interessant at man har valgt å sette inn en mannlig figur som i praksis ikke har noen mer funksjon for historien enn å lage historien mulig å relatere seg til for gutter med dårlig arbeidslyst, samt som en rolle tilfældighetene kan utspille sin rolle på.

Samtidig ønsker jeg også å framheve det jeg mener er en misforståelse rundt eventyr. Gjennom denne oppgaven har vi sett at det finnes mange ulike kvinneskikkelser i de norske og samiske eventyrene, slik det finnes i livet ellers. Eventyr har en litt negativ ståplass i den

---

¹⁰⁵ Fortellerhuset, 2019.

feministiske delen av litteraturforskning fordi kvinner har så liten plass. Jeg mener at denne oppgaven er med på å framheve at kvinnene har sin plass i eventyrene. Det er sant at det er kvinner som blir behandlet som objekter i eventyrene, men det er også sterke kvinnelige helter, kvinnelige biroller og sterke rollemodeller for oppvoksende generasjoner. På denne måten har eventyrene fortsatt ikke utspilt sin rolle i samfunnet. Denne forskjellen vi ser mellom de samiske og de norske eventyrene er kanskje også en fin og god inngangsport til å kunne bruke eventyrene sammen i større grad, og på denne måten vise det kultur mangfoldet som finnes i Norge.

Relevans for lektoryrket

Oppgaven er direkte relevant for profesjonen min som norsklektor. Der er kunnskap om norsk og samisk litteratur grunnleggende for å kunne utøve yrket på en faglig forsvarlig måte. Jeg mener at oppgaven også vil kunne utvide horisonten for fremtidige lektorer. Arbeidet har absolutt vært med på å øke min nysgjerrighet og kunnskap om det samiske litterære feltet samt den kulturelle arven samene har gjennom litteratur og språk.

Den samiske kulturen er en viktig del av læreplanen i norsk på VGs, både på VG2 YF og VG1 SF. Det ser vi spesielt i følgende kompetansemål:

«lese, analysere og tolke nyere skjønnlitteratur på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk»¹⁰⁶

«reflektere over hvordan tekster framstiller møter mellom ulike kulturer»

«gjøre rede for utbredelsen av de samiske språkene i Norge, fornorskingspolitikken og de språklige rettighetene samer har som urfolk»

«sammenligne særtrekk ved norsk med andre språk og vise hvordan språklige møter kan skape språkendringer»

Jeg mener at å bruke eventyr, som er relativt lettleset, lette å forstå, og som har god forankring i landets norske og samiske kultur, er et godt utgangspunkt for å kunne diskutere og reflektere rundt disse kompetansemålene. Denne oppgaven kan være et mulig utgangspunkt for å gjøre denne jobben lettere.

---

¹⁰⁶ Utdanningsdirektoratet, 2019

Primærlitteratur

Qvigstad, J. (1929). *Lappiske eventyr og sagn – Fra Lyngen*. Oslo: Aschehoug & Co. (W. Nygaard)

Qvigstad, J. (1927). *Lappiske eventyr og sagn – Fra Varanger*. Oslo: Aschehoug & Co. (W. Nygaard)

Qvigstad, J. (1928). *Lappiske eventyr og sagn – Fra Troms og Finnmark*. Oslo: Aschehoug & Co. (W. Nygaard)

Asbjørnsen, P. C. og Moe, J. (1843). *Norske folkeeventyr – Første del*. Christiania: Johan Dahl

Asbjørnsen, P. C. og Moe, J. (1844). *Norske folkeeventyr – 2den dels 1ste hefte*. Christiania: Johan Dahl

Asbjørnsen, P. C. (1871). *Norske Folke-eventyr*. Christiania: Zat Dybvad

Asbjørnsen, P. C. (1887). *Eventyrbog for Børn – III*. København: Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn.)

Sekundærlitteratur

Bjerkem, J. E. (1996). *Kjønnsrollene i trønderske undereventyr*. Oslo: Novus Forlag

Bryld, M. & Lykke, N. (1985). "Kan kvindeligheds historie fortelles? Om fortællerteori, folkeeventyr og kvindeæstetik". I Bryld, M & Lykke, N. *Kvindespor i videnskaben. Rapport fra et tværfagligt nordisk seminar om kvindevidenskab*. Odense.

Engelstad, I. (1976) *Fortellingenes mønstre – en strukturell analyse av norske folkeeventyr*. Oslo: Universitetsforlaget

Eventyrsamling. (2013, 18.12). *Eventyrene listet etter eventyrtyper*. Hentet fra: <https://www.hf.uio.no/ikos/tjenester/kunnskap/samlinger/norsk-folkeminnesamling/eventyrsagn/eventyr/eventyrene-etter-typenummer/>

Esborg, L. (2019, 25.04). Askepott. I *Store Norske Leksikon* hentet 25.10.2020 fra <https://snl.no/Askepott>

Fortellerhuset. (2019, 04.02). *Brita Pollan: samisk fortellertradisjon, smådjevler i skoene og å bli bjørn* (Podcast). Hentet fra: <https://www.fortellerhuset.no/podkast/2019/1/4/brita-pollan-samisk-fortellertradisjon-smadjevler-i-skoene-og-bli-bjrn>

Gilbert, S. & Gubar, S. (1984). *The Madwoman in the Attic* (2.utg.). London: Yale University Press

Greimas, A. J. (1971). *Strukturell Semantikk*. Springer Fachmedien Wiesbaden.

Hodne, Ø. (1998). *Det norske folkeeventyret, fra folkedikting til nasjonalkultur*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.

Hourihan, Margery (1997). *Deconstructing the hero. Literary theory and children`s literature*. London: Routledge

Liestøl, K. (1960). *Norsk folkedikting I, eventyr I*. Oslo: Det norske samlaget.

Ragan, K. (1998). *Fearless Girls, Wise Women and Beloved Sisters. Heroines in Folktales from Around the World*. New York: W. W. Norton & Company.

Propp, V. (2015). *Morphology of the Folktale*. CT (Connecticut): Martino Publishing

Pollan, B. (Red.). (2005). *Samiske beretninger*. Oslo: Aschehoug

Solberg, O. (2007). *Inn i eventyret*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag

Litteratur til relevans for lektoryrket

Utdanningsdirektoratet. (2019). *Læreplan i norsk* (NOR01-06). Hentet fra <https://data.udir.no/k106/v201906/laereplaner-lk20/NOR01-06.pdf?lang=nob>

Vedlegg

Vedlegg 1

Propps funksjoner¹⁰⁷:

Innledning

1. Innledning som fastsetter utgangssituasjonen (dette er ikke en funksjon)
2. Et familiemedlem forlater hjemmet. (Definisjon: Fravær)
3. Det stilles opp et forbud for helten. (Forbud)
4. Forbudet overtredes. (Overtredelse)
5. Motstanderen prøver å skaffe seg opplysninger. (Spørsmål om opplysninger)
6. Motstanderen mottar opplysninger om sitt framtidige offer. (Opplysninger oppnådd)
7. Motstanderen prøver ved bedrag å få tak i offeret eller offerets eiendeler. (Bedratt)
8. Offeret lar seg narre og hjelper dermed ufrivillig fienden (Ufrivillig medvirkning)

Hovedhandlingen

- A. Motstanderen skader et familiemedlem eller et familiemedlem mangler noe.
- B. Misgjerningen eller mangelen blir kjent, og helten blir bedt eller befales å gjenopprette skaden eller bøte på mangelen.
- C. Helten aksepterer befalingen eller oppfordringen.
- D. Helten forlater hjemmet.
- D. Helten blir satt på en prøve som forbereder han til å motta et magisk hjelpemiddel av en giver.
- E. Helten består prøven.
- F. Helten mottar den magiske gjenstanden.
- G. Helten forflytter seg i retning av det han søker.
- H. Helten og motstanderen møtes til kamp.
- I. Helten blir merket.

---

¹⁰⁷ Propp, 1958, s. 24-57. Oversettelse fra Engelstad, 1979, s. 20-22.

J. Motstanderen beseires.

K. Skaden gjenopprettes eller mangelen bøtes.

↑. Helten begir seg hjemover

Pr. Helten blir forfulgt.

Rs. Helten blir reddet.

O. Helten kommer hjem uten å bli gjenkjent eller kommer til et annet land.

L. En falsk helt gjør krav på å ha utført dåden.

M. En stiller helten overfor en vanskelig oppgave.

N. Oppgaven utføres.

Q. Helten blir gjenkjent.

Ex. Den falske helten eller motstanderen blir avslørt.

T. Helten forvandles og opptrer i ny skikkelse.

U. Den falske helten straffes.

W. Helten gifter seg og/eller bestiger tronen.